

VUKOVAR '91 – ZNAČENJE, VREDNOTE, IDENTITET

Biblioteka ZBORNICI, knjiga 10.

Copyright © 2000.

Institut društvenih znanosti IVO PILAR, Zagreb

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

UDK 355.01 (497.5 Vukovar) "1991" (082)

VUKOVAR '91 : značenje, vrednote,
identitet / uredio Josip Jurčević. -
Zagreb : Institut društvenih znanosti Ivo
Pilar, 2000. - (Biblioteka Zbornici ; knj.
10)

Prema predgovoru, zbornik sadrži veći broj
izlaganja s dva stručno-znanstvena skupa,
održana u Zagrebu 1998. i 1999. godine.

ISBN 953-6666-12-X

1. Jurčević, Josip. - I. Domovinski rat - -
Vukovar - - Studije

401113068

ISBN 953-6666-12-X

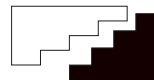
VUKOVAR '91

ZNAČENJE,
VREDNOTE,
IDENTITET

Uredio:
Josip Jurčević

Institut
društvenih znanosti
Institute
of Social Sciences

IVO PİLAR

Zagreb, 2000.

Zbornik *Vukovar '91 - značenje, vrednote, identitet* sadrži pretežiti broj izlaganja s dva stručno-znanstvena skupa koja su, povodom obljetnica herojske obrane Vukovara od srbijanske oružane agresije, održana u Zagrebu 1998. i 1999. godine u organizaciji *Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar*. Na skupovima je niz uglednih osoba iz hrvatskoga javnog, znanstvenog i duhovnog života govorilo o različitim aspektima vukovarskih događanja 1991. godine.

Skupovi su bili tematski strukturirani, te su na prvom skupu, koji je održan pod nazivom *Vukovar '91 - sedam godina poslije*, najprije govorili sudionici obrane koji su prezentirali vojničku organizaciju obrane, ulogu duhovnosti u obrani i stradavanje vukovarskih civila i branitelja u srbijanskim logorima nakon okupacije grada. Nakon toga su znanstvenici u svojim izlaganjima analizirali višeznačnost *Vukovara '91* s historiografskoga, sociologijskoga, psihologijskoga i demografskoga motrišta.

Na drugom skupu, koji je održan pod nazivom *Vukovar '91 - osam godina poslije*, uglednici iz hrvatskoga duhovnog života obradili su temu koja se odnosila na moralna načela i

duhovnost u hrvatskom Domovinskom ratu, a potom su znanstvenici i stručnjaci izlagali o pravnim, geopolitičkim i kulturnim aspektima *Vukovara '91*. Ovom je prigodom potrebno naglasiti kako su na početku skupa pročitane poruke upućene od kardinala Franje Kuharića i nadbiskupa zagrebačkog Josipa Bozanića.

U zborniku su objavljeni radovi onih sudionika s obaju skupova koji su do izdavanja pristigli organizatoru skupova u autoriziranom obliku. Budući da svi sudionici nisu dostavili svoje radove, njihov poredak u zborniku nije objavljen prema kronološkom redu izlaganja, nego su radovi razvrstani u tri tematska poglavlja, a unutar pojedinog poglavlja nastojao se slijediti red sadržajne i problemske obuhvatnosti. Pritom su poglavlja započinjala s radovima koji su dubinski obrađivali posebne aspekte, a iza toga su slijedili radovi prema stupnju općenitosti.

Smatramo kako je na taj način postignuta primjerena preglednost i čitkost zbornika, bez narušavanja izvornosti i dokumentarnosti pojedinih izlaganja ili tematskih blokova te da radovi koji su objavljeni u zborniku predstavljaju vrijednu cjelinu koja je – s jedne strane – primjereno naznačila složenost i značenje *Vukovara '91*, a – s druge strane – pridonijela poticanju provođenja sustavnih istraživanja *Vukovara '91* i cijeloga hrvatskoga Domovinskog rata.

Urednik

VUKOVAR '91 - DOGAĐANJA I ZNAČENJE

Josip Jurčević <i>Povijesno značenje Vukovara '91 (1998.)</i>	11
Vlado Šakić <i>Što je načelo Vukovar (znanstvena bilješka - 17. 11. 1998.)</i>	19

VUKOVAR '91 - DUHOVNE VREDNOTE I PORUKE

Ante Perković <i>Duhovnost kao čimbenik obrane Vukovara (1998.)</i>	29
Josip Šantić <i>Krunica i duhovnost u hrvatskom Domovinskom ratu (1999.)</i>	37
Stjepan Baloban <i>Kršćanska solidarnost i hrvatski Domovinski rat (1999.)</i>	51
Ljudevit Rupčić <i>Kršćanski moral i obrana malih naroda (1999.)</i>	69
Bonaventura Duda <i>Žrtva kao sebedarje iz ljubavi (1999.)</i>	97

VUKOVAR '91 - KULTURNI IDENTITET

Eduard Kale <i>Hrvatski Domovinski rat i kulturni identitet (1999.)</i>	111
Josip Esterajher <i>Mediji kao čimbenik obrane (1999.)</i>	119
Hrvoje Kačić <i>Vukovar - Škabrnja - Dubrovnik (1999.)</i>	129
ABSTRACT	141
BILJEŠKE O AUTORIMA	145

1.

VUKOVAR '91
— DOGAĐANJA
— I
ZNAČENJE

Josip
JURČEVIĆ

POVIJESNO ZNAČENJE
VUKOVARA '91
(1998.)

Iako je prošlo sedam godina od vukovarskih događaja 1991. godine, još, nažalost, postoji niz neuobičajenih faktografskih, interpretativnih i kontekstualnih nepoznanica o tom fenomenu. Razlozi takvoga stanja su složeni, pa je u ovom izlaganju – koje namjerava naznačiti povijesno značenje Vukovara '91 – potrebno uvodno tek navesti znakovitu činjenicu kako se u istom negativnom statusu nalazi i cijeli hrvatski Domovinski rat.

Vukovar je unutar hrvatskoga nacionalnog korpusa već tijekom trajanja obrane grada (1991. g.) spontano prepoznat kao simbol hrvatskoga Domovinskog rata, odnosno simbol obrane hrvatske države od srbijanske oružane agresije. Osim toga, Vukovar je u to vrijeme bio i svjetski javni fenomen. Uzroci zbog kojih je taj grad stekao poseban status u unutarhrvatskoj i međunarodnoj percepciji mogu se interpretirati s različitih polazišta, međutim, osnovno ishodište za razumijevanje “fenomena Vukovar” ipak se nalazi u pokazateljima koji govore o odnosu snaga između branitelja i agresora te u vojnim rezultatima koje je postigla obrana Vukovara.

Naime, grad je branilo približno 1 800 neuvježbanih i izrazito slabo naoružanih branitelja koji nisu imali teškoga oružja, oklopnih

vozila ni zrakoplova. Pretežiti dio branitelja bili su dragovoljci, a ostatak su bili pripadnici pričuvnoga sastava policije i Zbora narodne garde (ZNG). Posebno je znakovit podatak da su znatan dio vukovarske obrane – približno 40 posto od ukupnoga broja vukovarskih branitelja – činile osobe koje nisu podrijetlom iz Vukovara, nego su došle iz različitih dijelova Hrvatske, BiH i hrvatskoga iseljeništa.

S druge strane, srbijanski je agresor na širem prostoru Vukovara raspolagao s više stotina tenkova i oklopnih transportera, velikim brojem svih vrsta topničkih oružja, borbenim zrakoplovima te s nekoliko desetaka tisuća odlično naoružanih vojnika.

Osim toga, opskrba i popuna agresorske vojske odvijala se bez ikakvih zapreka, a branitelji su zbog opkoljenosti grada i brojnih drugih okolnosti ostali bez materijalne podrške i bez popune postrojbi.

U takvoj su situaciji sve procjene ukazivale na to kako će Vukovar biti veoma jednostavno i brzo okupiran od srbijanskih osvajača. Međutim, grad je branjen čak 86 dana, a tijekom tog razdoblja branitelji su ostvarili gotovo nevjerojatne vojne rezultate; iz stroja je izbačeno više desetaka tisuća (10–15 tisuća mrtvih i 20–30 tisuća ranjenih) neprijateljskih vojnika, a uništeno je približno 300 srpskih tenkova ili oklopnih transportera, između 25 i 30 zrakoplova te veliki broj drugih vrsta oružja.

Na taj je način Vukovar '91 bio sudbonosan za proces nastanka suvremene hrvatske države. Ponajprije se izdvajaju činjenice da su, s jedne strane, vukovarski branitelji vojno, politički i psihološki odlučujuće slomili srbijanske osvajačke potencijale koji su bili namijenje-

ni rušenju hrvatske države, a s druge je strane tromjesečno vezivanje i uništavanje velikih agresorskih snaga na prostoru Vukovara pružilo dragocjenog vremena za ustrojavanje hrvatske države i hrvatske vojske. Zatim, Vukovar '91 je na međunarodnoj razini pokazao kako svekolika vojna i organizacijska nadmoć srbijanskoga osvajača nije bila dostatna za nasilno sprečavanje ostvarenja povijesnih hrvatskih državotvornih težnji što je, uz tragediju vukovarskoga stradavanja, bitno utjecalo na međunarodno priznavanje hrvatske države.

Stoga, u povijesnom kontekstu koji se odnosi na nastanak samostalne hrvatske države Vukovaru '91 opravdano pripada ključno mjesto, odnosno jednostavno se može izreći: da nije bilo Vukovara '91, ne bi bilo ni sadašnje hrvatske države.

Pritom je najvažnije naglasiti činjenicu kako prije vukovarske bitke nije bilo pokazatelja koji bi ukazivali na povijesnu sudbonosnost njezina ishoda.

Naime, početkom 90-ih godina proces raspada druge Jugoslavije i proces osamostaljenja hrvatske države događao se unutar kontinentalnoga, europskoga raspada komunističkih sustava vlasti i opće krize jugoslavenske države. U tom su se kontekstu mogle objektivno, analitički, tražiti različite interesne, strateške, vojne i političke silnice koje bi – iz tadašnje perspektive – trebale imati odlučujuće značenje na tijek događanja. Globalni interes najmoćnijih međunarodnih krugova nedvojbeno je bio usmjeren na nadziranje i usmjeravanje te lokaliziranje svih procesa kako oni ne bi ugrozili postojeću stabilnost preostalih dijelova kontinenta. Na tragu toga je djelovala i velikosrbi-

janska struktura unutar druge Jugoslavije koja se, zahvaljujući gotovo apsolutnom nadzoru nad represivnim ustrojem, predstavljala i postupala kao jedina snaga koja može upravljati razvojem događaja na području Jugoslavije.

Na taj su način demokratski društveni procesi koji su tada tek počeli u Hrvatskoj i drugim jugoslavenskim republikama bili izloženi brojnim političkim i oružanim djelovanjima velikosrbijanskih struktura. Na početku srbijanske oružane agresije na Hrvatsku, 1991. godine, nova demokratski izabrana vlast u Hrvatskoj nije imala dostatnih vlastitih sredstava (ponajprije oružje i financije) niti organizacijskih oblika (vojska) koji bi pružali objektivnu mogućnost obrane. Osim toga, međunarodna je zajednica uvela embargo na uvoz oružja na jugoslavensko područje, čime se izravno svrstala na stranu velikosrbijanskih struktura koje su jedine unutar Jugoslavije raspolagale golemim zalihama oružja. To je istodobno značilo kako međunarodni krugovi daju legitimitet i podršku jugoslavenskom (velikosrbijanskom) represivnom sustavu u obračunu sa svim pokrenutim društvenim procesima, uključujući demokratske i državotvorne procese u Hrvatskoj.

Kada je 1991. godine započela srbijanska oružana agresija na Hrvatsku, interesi hrvatskoga nacionalnog korpusa nalazili su se u iznimno nepovoljnom, a prema materijalnim pokazateljima u gotovo bezizglednom položaju. U takvim je okolnostima obrana na hrvatskim prostorima tijekom najvećega dijela 1991. godine bila samoinicijativna i lokalno organizirana. Postrojbe su osnivane uglavnom na dragovoljačkim načelima; nije bilo ni mobilizacije niti uobičajene zapovjedne hijerarhije;

postrojbe su popunjavane neuvježbanim i slabo naoružanim dragovoljcima; nisu bile organizirane ni opskrba niti vojna koordinacija i sl.

Takvo obrambeno stanje prevladavalo je na većini napadnutih hrvatskih područja, uključujući i vukovarski kraj koji je zbog graničnoga položaja prema Srbiji imao i dodatnu nepovoljnost. Krajem kolovoza 1991. godine srbijanska se agresija odvijala prema planovima osvajača; sustavno je povećavan intenzitet ratnih djelovanja te je provedena okupacija i etničko čišćenje prostora u nekoliko smjerova koji su trebali potpuno presjeći područje Hrvatske. U Srbiji, kod istočnih granica Hrvatske, skupljene su goleme vojne snage koje su najprije trebale okupirati istočnu Slavoniju, a potom, spajajući se s ostalim srbijanskim postrojbama, izvršiti obračun s hrvatskom državom.

Iz te perspektive i navedenoga odnosa snaga krajem kolovoza 1991. godine, Vukovar je trebao biti tek prvi jednostavni operativni korak u završnoj provedbi velikosrbijanskoga plana. Međutim, tromjesečna herojska obrana Vukovara neočekivano je postala sudbonosni događaj ne samo hrvatskoga Domovinskoga rata, nego i nastanka suvremene hrvatske države, pa je Vukovar, uz stvarno povijesno i simboličko značenje, postao i izvorni temelj suvremenih određenja hrvatskoga identiteta.

Pojedine događajne i značenjske sastavnice Vukovara '91 mogu se, s više ili manje opravdanja, analitički poistovjećivati i uspoređivati s nizom povijesnih događaja. Primjerice, u smislu vojnih paradoksa, Vukovar '91 se do određene razine može uspoređivati s Termopilima ili Sigetom; u pogledu simbolike patnji i stradanja - s Kartagom ili Guernicom; itd.

Međutim, povijesno značenje i mjesto Vukovara '91 – kad se uvažavaju navedeni materijalni rezultati i vrijednosno značenje te povijesne okolnosti i perspektive koje su otvorene u tom gradu 1991. godine – doista je jedinstveno zbiljsko i simboličko.

Vlado
ŠAKIĆ

ŠTO JE NAČELO
VUKOVAR
(znanstvena bilješka
– 17. 11. 1998.)

U studenome 1991. godine, u tijeku najžešćih ratnih sukoba, na reprezentativnom uzorku građana Hrvatske istraženo je javno mišljenje o doživljavanju tada aktualnog sukoba i odnosa hrvatskih vlasti prema pojedinim problemima u svezi sa srpsko-JNA-ovskom agresijom na Hrvatsku. Navest ću nekoliko karakterističnih stavova koji nam mogu pomoći u boljem shvaćanju *Bljeska* i *Oluje*:

Na pitanje koliko pojedini od najvažnijih čimbenika zadovoljava potrebe efikasne obrane Republike Hrvatske, hrvatski građani su, među onima koji najviše zadovoljavaju, naveli motiviranost hrvatskih bojovnika (93 posto odgovora u kategoriji zadovoljava, a 5 posto ne zadovoljava) i organizaciju sanitetske službe (88 posto odgovora u kategoriji zadovoljava, a 4 posto u kategoriji ne zadovoljava). U tom stavu nisu se razlikovali građani Hrvatske s okupiranih i neokupiranih područja. Nasuprot tome, najveće nezadovoljstvo izraženo je u pogledu organiziranosti vojnih jedinica (59 posto nezadovoljnih i 33 posto zadovoljnih) i naoružanosti jedinica (70 posto nezadovoljnih i 21 posto zadovoljnih).

Na pitanje je li hrvatska vlast učinila što je bilo u njezinoj moći u pogledu pomoći najugroženijim hrvatskim gradovima - Vukova-

ru, Dubrovniku, Slunju itd. 54 posto odgovora iz ratom zahvaćenih područja i 60 posto odgovora iz ratom nezahvaćenih područja bilo je afirmativno, a 40 posto, odnosno 25 posto odgovora negativno.

U pogledu angažmana hrvatske vlasti na zbrinjavanju izbjeglica i prognanika zadovoljstvo je izrazilo 93 posto, a nezadovoljstvo tek 3 posto Hrvata.

Podsjećam da je to ratni kontekst u kojemu nam se dogodio Vukovar '91. kako su ga u to vrijeme doživjeli hrvatski građani. Evo i nekih pokazatelja tadašnje odlučnosti hrvatskih građana da se odupru agresiji:

Najvažniji čimbenici koji bi mogli koristiti rješenju ratnih sukoba u Hrvatskoj, prema tadašnjem mišljenju hrvatskih građana, bili su vojno jačanje Hrvatske (94 posto s afirmativnim i 4 posto s negativnim stajalištem), izraziti politički angažman stranih zemalja (93 posto s afirmativnim i 1 posto s negativnim stajalištem), pregovori s Europskom zajednicom i Ujedinjenim narodima (85 posto s afirmativnim i 3 posto s negativnim stajalištem), dolazak stranih vojnih trupa (81 posto s afirmativnim i 7 posto s negativnim stajalištem) te ekonomska blokada agresora (77 posto s afirmativnim i 9 posto s negativnim stajalištem). Čimbenici do kojih se najmanje držalo bili su mirovni pregovori sa Srbijom (25 posto s afirmativnim, 50 posto s negativnim i 22 posto s neutralnim stajalištem) te mirovni pregovori s jugoslavenskom armijom (28 posto s afirmativnim, 46 posto s negativnim i 21 posto s neutralnim stajalištem).

A što su hrvatski građani mislili o krivnji Srba iz Hrvatske za agresiju:

Uključenost Srba iz Hrvatske u agresiju na Republiku Hrvatsku 61 posto hrvatskih građana iz ratom zahvaćenih i 50 posto iz ratom nezahvaćenih područja pripisalo je većini Srba, 19 posto odnosno 18 posto polovici, a 16 posto odnosno 21 posto manjem dijelu. Slijedom toga, o mogućem zajedničkom životu Hrvata i Srba nakon rata 48 posto Hrvata iz ratom zahvaćenih i 40 posto iz ratom nezahvaćenih područja ocijenilo je da on ne bi bio moguć, 32 posto odnosno 34 posto da bi bio moguć pod uvjetom da postanu lojalni građani Republike Hrvatske, a 12 posto odnosno 11 posto da bi mogli u svakom slučaju zajedno živjeti.

Ovi podaci su temeljni za planiranje procesa mirne reintegracije.

Opći zaključak iz predočenih analiza mogao bi se sažeti na sljedeći način:

Tijekom rata i poslije rata među Hrvatima je dominirao optimizam u pogledu budućnosti, bez obzira na vrlo teške opće uvjete života kao posljedice srpske agresije. Pomućen je znatnije jedino procesom privatizacije u kojem se mala skupina ljudi s velikom koncentracijom moći, temeljenom na komunističkom naslijeđu, neosjetljiva na teret rata koji obični hrvatski čovjek nosi na svojim leđima, enormno bogatila, pri tome potpuno eliminirajući poziciju jednake šanse “ratne Hrvatske”, “neratne Hrvatske” i hrvatske dijaspore. Izravna posljedica tako neravnomyernoga rasporeda tereta rata bila je, uz pad optimizma i pad motivacije, kod vitalnih hrvatskih struktura koje su angažman na općem dobru preferirale osobnom profitiranju.

U kontekstu *Bljeska* i *Oluje* bilo je iz predočenih činjenica lako izvesti nekoliko logičnih uopćavanja:

1. *Motiviranost Hrvata, na načelu hrvatske države, najizrazitije artikulirana kroz hrvatskog bojovnika – pobjednika, neuništiva je.*

2. *Hrvati su otpočetak vjerovali u međunarodnu zajednicu i primarno u njezinu angažmanu, a ne u pregovorima s agresorom tražili pomoć u obrani svoje novostvorene države.*

3. *Vojno jačanje Republike Hrvatske otpočetak je smatrano ekskluzivnim državnim prioritetom.*

4. *Uključenost većine Srba iz Hrvatske, kao jednoga od najvažnijih čimbenika agresije, Hrvati su ocijenili kao glavnu otežavajuću okolnost zajedničkoga života poslije rata. Tu činjenicu može ispraviti samo njihova iskazana potpuna lojalnost hrvatskoj državi.*

5. *Srbija je otpočetak percipirana kao agresor na Hrvatsku, radi čega Hrvati smatraju da treba biti oštro kažnjena od međunarodne zajednice.*

6. *Hrvati su se uvijek homogenizirali na načelu obrane svoje domovine i bespogovorno su pristajali uz svaku odluku hrvatskih vlasti u tom cilju, dok su osuđivali sve procese, a primarno privatizaciju, koji su odvlačili opću pozornost u drugom smjeru.*

7. *Hrvati su goleme humanitarne probleme, proizašle iz srpske agresije, otpočetak trpjeli i rješavali na primjeren način.*

Sažeto rečeno, Hrvati su iskazali neuništivu motivaciju, upornost i sposobnost žrtvovanja radi ostvarenja svojega državotvornoga sna. Na tom je načelu, istodobno, iskazan golem moralni potencijal i visoka civilizacijska svijest. Temeljni nositelj svih iskazanih osobina je hrvatski bojovnik koji je 1991. godine sam, ne čekajući poziv, jurišao “sačmaricom na tenk” da bi pod kninsku tvrđavu “umarširao” kao pripadnik vojske koja svojim stilom ratovanja

već mijenja sve vladajuće svjetske doktrine. I pri tome je, često po cijenu vlastitoga stradanja, poštivao Ženevsku konvenciju o “civiliziranom ratovanju”. U prvom slučaju nam je, kao “Vukovarac”, svojom žrtvom priskrbio međunarodno priznanje, da bi, nakon četverogodišnjega “hoda po mukah”, svojim pobjedničkim maršem, oslobodio dio po dio okupirane domovine (...) (*Načelo Vukovar, 1997.*)

Tako smo se mi vidjeli u kontekstu ratnih zbivanja i uspostave hrvatske državne samostalnosti.

A kako nas je svijet vidio u to vrijeme? Zoran primjer, koji ću kratko opisati, je televizijska serija *Smrt Jugoslavije* koju je BBC snimio tijekom hrvatskoga Domovinskoga rata i rata u Bosni i Hercegovini, a prikazivana je u cijelom svijetu kao objektivna i nepristrana istina o raspadu druge Jugoslavije.

U Institutu Pilar u ožujku 1996. izvršena je znanstvena analiza te serije prema kriterijima njezine objektivnosti i nepristranosti. Navodim samo opće zaključke te analize:

Televizijska serija *Smrt Jugoslavije* (Brian Lapping Associates za BBC, godina proizvodnje 1995.), kako je pokazala znanstvena analiza njezina sadržaja, nije zadovoljila kriterije objektivnosti i nepristranosti kojima su se autori, po vlastitim riječima, rukovodili. U cijeloj seriji, po svim uporabljenim kriterijima analize, dominiraju srpski akteri i zastupljenost tih aktera veća je od zastupljenosti svih ostalih aktera iz bivše Jugoslavije zajedno. Isto tako, prezentacija sukobljenih nacionalnih skupina nedovoljno diferencira krivce i inicijatore sukoba od žrtava, tako da ova serija kod nein-

formiranih gledatelja može izazvati osjećaj o simetriji krivice za rat. Iako serija ima neke pozitivne osobine (donošenje činjenica dosada nepoznatih javnosti), autorima ovoga istraživanja čini se da su autore serije u njezinu stvaranju više vodili senzacionalistički motivi, negoli motivi o dobrom i nepristranom informiranju neupućenih gledatelja (*citata iz stručnoga Izvješća*).

Drugim riječima, svijet je sukob na “tlu bivše Jugoslavije” promatrao, a čini se, još uvijek je skloniji promatrati kao građanski rat s podijeljenom krivnjom. Ponajprije zbog takvoga pristupa, čini se, osnovan je i Sud u Haagu.

Vukovar '91. i hrvatski Domovinski rat dogodio se, kako se čini, u procjepu državotvornih težnja hrvatskih građana i namjera nekih moćnih međunarodnih krugova da na razvalinama dvije – izgrade treću Jugoslaviju. Upitajmo se: ne objašnjava li takva strategija prema Hrvatskoj i ignoriranje ratnih zločina veličine cijeloga srušenoga grada za koje nitko nije odgovoran. Ako to dovoljno potkrepljuje naše slutnje, onda su hrabrost i odlučnost iskazane tijekom Domovinskoga rata te temeljna načela za koja su mnogi položili svoje živote ujedno i najvažniji kriterij vrednovanja svih aktera i struktura koji odlučuju i koji će odlučivati o hrvatskoj razvojnoj strategiji, oslobođenoj od neokolonijalnih tendencija.

Drugim riječima, “Načelo Vukovar” zadano je, a ne izborna političko načelo za očuvanje hrvatske državne samostalnosti i svekolikoga razvoja.

2.

VUKOVAR '91

– DUHOVNE

VREDNOTE

PORUKE

Ante
PERKOVIĆ

DUHOVNOST KAO
ČIMBENIK OBRANE
VUKOVARA
(1998.)

Prije nego se osvrnem na duhovnost u svezi s Vukovarom, moram reći da se, kad se kaže VUKOVAR, misli **prije svega na grad**, ali i puno više od toga, jer svako mjesto u ovom Domovinskom ratu bilo je na svoj način VUKOVAR, odnosno cijela je Hrvatska bila VUKOVAR. Može se u tome ići i dalje sve dotle da se o Vukovaru govori kao o načelu, kako stoji u naslovu knjige dr. Vlade Šakića. Ipak, grad i ono što se zbivalo u njemu i oko njega jedinstveno je i neponovljivo.

Rekao bih da je Vukovar zapravo oličenje naše nacionalne i vjerske svijesti, ili bolje, našega identiteta, našega karaktera koji se profilirao tijekom duge povijesti.

Sada razmotrimo *što je duhovnost* kako bismo lakše unijeli taj pojam u svoje razmatranje o njezinoj ulozi kad je riječ o Vukovaru, ili što mislimo inače kad kažemo DUHOVNOST.

Ako čovjeka dijelimo na duh i tijelo, onda ćemo lako, rekao bih odmah reći što je tjelesno, a što duhovno. No, čovjek je kompleksno biće, on je i tijelo i duh i duša. Ne uplićući se sada u poimanje čovjeka u odnosu na njegovu duhovnu stranu u različitim filozofijama, ideologijama, vjerama i kulturama, ov-

dje mislimo na ono što je u čovjeku **povezano s Duhom, s nadnaravnim, s Božjim**, iako duhovnost i u ovom promišljanju ne odvajamo potpuno od tjelesnoga, vremenitoga, prolaznoga.

Biti duhovan znači imati **pozitivnu duhovnu profilaciju**, jer i onaj koji je negativan ima svoju duhovnu profilaciju, upravo zato što je čovjek kao takav i duhovno biće.

Negativno, prema općoj prosudbi *zao čovjek* - "Iz srca izlaze opake misli, ubojstva, preljubi, krađe, laž ..." (Mt. 15,17)

Pozitivno, prema općoj prosudbi *dobar čovjek* - ...

Ovu pozitivnu duhovnu profilaciju povežemo s Duhom koji daje, nadahnjuje, pomaže, podupire i s čovjekom ostvaruje vrijednosti duha, što shvaćamo kao DUHOVNOST. A plodovi su duha: *ljubav, radost, mir, strpljivost, blagost, dobrotu, vjernost, krotkost, uzdržljivost*. (Gal. 5,22); možemo dodati: *hrabrost, ustrajnost...*

Ako je misaoni čovjekov život karakteristika duha, na tom se području **začela obrana** onoga što je naše i što je nama veliko, vrijedno i sveto. Tako isto se u duhovnoj sferi začela i razvila negativna profilacija s ciljem velike SRBIJE i svega što iz toga slijedi. Ono što se pokazalo u Vukovaru i drugim gradovima diljem Hrvatske nije instinktivna obrana života.

Zapravo, napad na ono što je stvarao duh našega čovjeka izazvalo je i potrebu njegove obrane. Ne kažem da tu nije bilo i instinkta, naravi, prirode da se brani život. Kad bih to rekao, nijekao bih čovjekovu tjelesnost, a time i njegovu cjelovitost.

Svi koji su branili Vukovar nisu bili visoke duhovnosti (mislim na asketsko gledište), ali su se na nju oslanjali kao na nešto što su, i ne znajući posjedovali, računajući da je i Bog na strani pravde i pravednosti; da je njegova ipak posljednja; da se pred njim mora položiti račun o životu prema snazi savjesti koju svatko posjeduje. Smatralo se da imamo pravo od njega tražiti zaštitu. Iz ove sigurnosti Božje prisutnosti i blizine te da je na strani pravde i istine živjela je vjera u pobjedu. Pobjedu koju možda osobno Cordially neće doživjeti, ali za koju treba sada sve uložiti, pa i život, što jasno potvrđuje da se računa *ne samo s ovim nego i drugim svijetom*, pa makar toga čovjek i ne bio potpuno svjestan onoga časa kad to čini.

Kako drukčije protumačiti neka ponašanja koja iznenađuju ili, bolje rečeno, pojedince koji su iznenadili otkrivajući sebe kao nacionalno svjesne ili pak DUBOKO RELIGIOZNE. Mislim na one mlade ljude koji to nisu pokazivali u običnom životu i radu. Kao da su iz sebe izvukli ono što zapravo jesu, skinuvši maske pomodnosti, javnoga mnijenja ili uobičajenoga ponašanja, osobito u javnom životu. Kao da je trebala surova zbilja rata da pokažu tko su i kakvi su. Kako protumačiti silnu potrebu blagoslova mladića koji je tek kršten i s vjerom nema nikakve veze? Odakle povjerenje u Crkvu, svećenika koji dotada nije značio ništa? *Primjer:* Mladić koji u sumrak dana, nakon teških borba dolazi u samostan, ostavlja “kalašnjikov” u hodniku, jer ga ne želi unositi u crkvu, pada na koljena i moli blagoslov, a možda je, kako kaže, samo kršten.

U duhovnost, kao čimbenik obrane Vukovara, svakako ide prisutnost *duhovnih osoba i svetih stvari*.

Osoba: Mislim na svećenike i redovnice prisutne u gradu. Naime, svijest i spoznaja o toj prisutnosti ulijevala je sigurnost. Nisu nas napustili, ovo što činimo pravedno je i blagoslovljeno. To je davalo novu, dodatnu motivaciju da se ustraje i dade od sebe sve, pa i sam život. Pogotovo kada se obavljala molitva i sveta misa po skloništima, a i u crkvi, na koju su znali doći i branitelji s crte obrane. Sa Sajmišta su se spuštali u Radićevu ulicu u sklonište u kojemu se služila sv. misa. Ostao sam začuđen, ali i ponosan što sam u njima prepoznao neke od mojih malih ministranata u našičkoj župi. Iz Lušca su neki dolazili na ispovijed da se pripreme na susret s Gospodinom. U Borovu naselju tražili su naši gardisti misu i ispovijed, jer nisu mogli otići s položaja. Dakako, molbi im je udovoljeno. Napisao sam tada u notice za župnu kroniku: “Bože, kako naši branitelji žele biti dobri, a s kakvim se ljudima odnosno neljudima moraju boriti.” U Borovu commerce, gdje je bilo mnoštvo civila, staraca, žena, djece i ranjenika nisu mogli vjerovati da na Sve svete dolazi svećenik, što je za njih, kako su kasnije mnogi rekli pa i napisali, bio nov poticaj u vjeri i nadi da će se sve dobro završiti. U logoru, gdje sam bio s ostalim zarobljenim Vukovarcima i mislim da nisam učinio dosta u podizanju duha i ublažavanju patnje, ohrabrila me izjava mladoga čovjeka koji je izašao puno kasnije od mene i pri susretu mi rekao: “Pater, kad ste otišli, kao da se ugasilo svjetlo”.

Stvari: Svijest da se brani svetinja koju imaju, koju su naslijedili i koju treba sačuvati jer se baš ona napada i razara (crkve, kapele, križevi ... susjed je plakao kad se rušila crkva, a nije kada mu je pogodilo kuću). Neprijatelj je to znao, pa je s osobitim užitkom rušio baš svetinje.

U tom kontekstu vidim i napad i razaranja bolnice kao mjesta na kojemu se ono duhovno ljudsko još događa, a to je pomoć onima koji su stradali, koji trpe, koji su unesrećeni.

Pobožni predmeti: Razni kipići, sličice, medaljice, a posebno krunica i njezino nošenje, makar se nije znala često ni moliti, nije fetišizam i praznovjerje, jer se nije vjerovalo u njezinu magičnu moć, ona je bila skidana ako je bila neprikladna (fosforna koja je noću bila uočljiva...), nego je zapravo molitva “Bože, brini se o meni, čuvaj me, zaštiti me...”, nošena je i kao preporuka sve do smrti. Vidimo to iz mnogih slučajeva kad ekshumiramo ubijene. Molitve po skloništima nisu prestale, pa ni razočaranje u nju nije nastupilo spoznajom da zlo i zločinci slave pobjedu i počinju krvavi pir. Gledajući te ljude, dobio sam dojam da je u njima na vidjelo izašla sva višestoljetna duhovna energija našega naroda. To je ona ista vjera i duhovnost koja je zadivljujuća kod naših velikih stradalnika, ali i heroja ZRINSKOGA I FRANKOPANA koji pred smrt hrabro, mirno i svetački govore: “Možemo mirno pred Božji tronuš...” svjesni da “Navik on živi ki zgine pošteno!” **Znak prave duhovnosti** koja se očitovala nije samo krunica, križić, sveta sličica, pa ni molitva, koliko spo-

sobnost da se ne mrzi, pa čak ni tako brutalnoga neprijatelja.

Na duhovnosti počiva čovječstvo koje čovjek mora trajno izgrađivati, ako želi čovjek postati i kao čovjek opstati.

Na kraju izražavam strah da neki ljudi koji nisu utkani u živo biće naroda, koji nemaju ništa svoje, koji ne vrednuju ni tuđe – zato pokušavaju spriječiti tu i takvu duhovnu formaciju i kadri su prezreti najuzvišeniju ljubav – žrtvu života u obrani doma, grada i Domovine te nastojanje da se mladi naraštaji ne odgajaju vjeronaukom u školi, što su najnoviji pokušaji.

Što se tiče ovoga trenutka u Vukovaru tražim, pokušavam zamijetiti, prepoznati, potaknuti, a to je goruće pitanje – **DUHOVNOST U OBNOVI**.

Vukovar je živa duša, tu je, postoji, opire se zlu i smrti da živi slobodu, radost i ljubav. Neka je i ovo mali prilog tomu.

Josip
ŠANTIĆ

KRUNICA I
DUHOVNOST U
HRVATSKOM
DOMOVINSKOM
RATU
(1999.)

Dana mi je ne tako laka zadaća – da pokušam govoriti o Krunici i duhovnosti u Domovinskom ratu. Stara poslovice veli da “dok topovi pucaju, muze šute”, pa bi se to paralelno moglo reći i o duhovnosti. Naime, je li vrijeme rata vrijeme duhovnosti, ili kakva je duhovnost u vremenu rata? Sigurno je da se mogu postaviti takva pitanja, jer rat ima svoj izvor u egoizmu, mržnji, želji da se onog drugog uništi, da se uništi sve što je njemu sveto... A to nema nikakvu povezanost s duhovnošću, barem ne s onom kršćanskom, biblijskom duhovnošću.

Ipak, možemo ustvrditi da je Domovinski rat, kao što je bio specifičan u mnogo čemu, bio poseban i po duhovnosti sudionika i ljudi koji su ga doživjeli kao nasilje. Bilo je vidljivo da se tada Crkva u Hrvata više okupljala na molitvu; da je njezin odgovor na agresiju bio poziv na pomirenje (tako, dok Sv. Otac 1994. godine na hipodromu pozdravlja “Srpsku zajednicu u Zagrebu i cijeloj Hrvatskoj”, sudionici tog povijesnog Euharistijskog slavlja odgovaraju pljeskom, iako su srpski topovi udaljeni samo 40 kilometara); da su se branitelji, osim nacionalnim simbolima, označavali i krunicom; da se Krunica molila po crkvama, trgovima, u obiteljima, skloništima, na prvoj crti,

po rovovima bojišnice...; da se dogodilo nešto neuobičajeno, ali ipak povijesno prepoznatljivo, barem kako je do nas došla povjesnica određenih pobjeda (Sinj, Lepant, Sisak i, konačno, Knin...).

Upravo zbog te povijesne povezanosti i obrane u Domovinskom ratu htio bih pred vas, poštovani slušatelji, iznijeti najprije kratku povijest Krunice, njezine “uspone i padove” te onda progovoriti o njezinoj ulozi u Domovinskom ratu, ali i duhovnosti koja je izlazila iz Krunice u vrijeme Domovinskog rata. Papa Pavao VI. kaže: “Krunica nas sili da idemo Gospinim putem, očarava nas evanđeoskim stilom, odgaja nas i preobražava primjerom. To je škola u kojoj postajemo kršćani.”

Krunica ili Ružarij Bl. Djevice Marije veoma je stara marijanska molitva, a sastoji se od niza od 150 Zdravomarija (poznata je i drukčija krunica 7 Gospinih radosti i 7 Gospinih žalosti sa 70 Zdravomarija). Između njih, na početku svakih deset Zdravomarija umetnut je Očenaš koji molitvu dijeli na 15 desetica, nakon kojih se izgovara Slava Ocu. Tih 15 otajstava podijeljeno je na tri jednaka dijela, tri tematska kruga koji obuhvaćaju Isusov život i time se, na temelju svetopisamskog teksta, razmišlja o radosnim, žalosnim i slavnim događajima o kojima nam govori Evanđelje (zato je Pio XII. za Krunicu rekao da je “sažetak svega Evanđelja”) te o događajima iz Djela apostolskih i Crkvene predaje. Razmatranja pojedinih događaja iz Sv. pisma i tradicije, dok se ponavljaju riječi iz Evanđelja (Oče naš i Zdravo Marijo) te vjera Crkve i Crkveni zaziivi (Sveta Marijo i Slava Ocu...) molitelja potiču na razmišljanje i donošenje odluka za ži-

vot. Tu je zapravo prisutna Biblija za one koji je u tom trenutku ne mogu čitati (“Biblija siromašnih”, Ivan XXIII.) ali o njoj mogu razmišljati.

Riječ Krunica umanjenica je od riječi kruna, a uveo ju je mistik dominikanac Heinrich Seuse iz Konstanze. U njegovo vrijeme bio je običaj među zaljubljenima da se međusobno darivaju krunama – vijencima ruža. To ga je navelo na ideju da Bl. Djevici Mariji isplete vijenac od 150 ruža i tako smo dobili dvostruki naziv Krunica i Ružarij. U središtu je krunice Gospodin Isus i njegovo spasenjsko djelo s kojim je najtješnje povezana Bl. Djevica Marija. Spasitelj preko nje i ulazi u ljudsku povijest, susreće se s ljudima, “radi nas i radi našega spasenja” prolazi kroz muku i smrt na križu, preko kojih dolazi do proslave u nebeskoj slavi kojoj je pridružena i njegova Majka. Stoga moliti Krunicu znači razmišljati o tim otajstvima i time ulaziti u povijest ljudskog spasenja poput Majke Gospodinove koja je “znak pouzdane nade” (LG 68) putujućem narodu Božjem.

Molitvu Krunice (od XVII. stoljeća za krunicu-ružarij u hrvatskom narodu nalazimo još i nazive: brojanica, čislo, očenaši, korona, korunica, rosarije, rozarij, rusar, ruzarij, ružar...), kakvu imamo danas, stvarala su stoljeća. Nastala je u vrijeme kada se liturgija sve više definira kao obred koji čini kler u svetištu na pomalo nepoznatom jeziku i tada puk, htijući se povezati s molitvom opće Crkve, moli i razmatra krunicu. Pojavljuje se kao nadomjestak za tzv. molitvu časova u kojoj posebno mjesto imaju psalmi i zato mnogi u broju 150 zrna vide nadomjestak za 150 Davidovih psalama.

Njezin nastanak u današnjem obliku možemo pratiti između XII. i XVI. stoljeća. Prva Crkva tvrdi kako su već u počecima pojedini vjernici – po uzoru na Isusa – pojedine sate posvećivali molitvi. To će biti posebno razvijeno kasnije, u vrijeme rasta monaštva u Istočnoj i Zapadnoj Crkvi, što će usavršiti Sv. Benedikt. Nepismeni redovnici će tijekom dana umjesto moljenja psalama, koji su prožimali dan jednog redovnika, moliti u isto vrijeme dana 150 Očenaša. U XII. st. uz Vjerovanje i Očenaš sve se više širi i moljenje biblijske molitve Zdravomarijo te se ona postupno uklapa u onih 150 Očenaša. U XIII. st., kao odgovor Crkve na Anđelov pozdrav Mariji uvodi se molitva Sveta Marijo. Tako nastaje Marijanski psaltir za one koji ne znaju čitati. Početkom XIV. stoljeća kelnski kartuzijanac Henrik iz Kalkara dijeli Marijanski psaltir na 15 desetica, a između desetica stavlja Očenaš. Slava Ocu na kraju svake desetice uveden je tek 1613. godine. U tom vremenu širi se i pobožna predaja kako je Krunicu ustanovio Sv. Dominik (+1221). Dominik nije ustanovio sv. Krunicu, međutim, valja istaknuti da će upravo dominikanci biti veliki širitelji te molitve preko marijanskih bratovština. U XV. stoljeću predlaže kartuzijanac Dominik Pruski razmatranje pojedinih otajstava uz moljenje desetica. U XVI. stoljeću s dominikancem Albertom od Castella (1521.) Krunica dobiva današnji oblik i sve više od molitve marijanskih bratovština postaje molitva kršćanske zajednice i pojedinaca.

Krunica je imala i svojih osporavanja. Ona idu paralelno s osporavanjima štovanja Bl. Djevice Marije. Tako će je početi nijekati refor-

macija, a zatim racionalizam u Crkvi, pa i prosvjetiteljstvo. Potaknut takvim odnosom prema Krunici, papa Leon XIII. (1883.) usrdno je preporučuje vjerničkom puku kao osobnu, obiteljsku i crkvenu molitvu. "Vidite, časna braćo, teškoće i borbe Crkve neprestane su i teške. Kršćanska pobožnost, javno ćudoređe i sama vjera najveće su dobro i počelo svih kreposti, svakodnevno su sve većim pogibeljima izloženi... Zato danas nije manja potreba Božje pomoći nego onda kada je veliki Dominik, da ozdravi zlo kršćanskog društva, uveo pobožnost Marijine Krunice. On je, istim nebeskim svjetlom prosvijetljen, uvidio da nema uspješnijeg lijeka zlima svoga vremena nego da se ljudi vrate Kristu... Zato je molitvu sv. Krunice tako sastavio da se redom razmišljaju otajstva našeg otkupljenja. I mi, tražeći lijek jednakom zlu, ne sumnjamo da će ova molitva uvedena od blaženog čovjeka s tolikim dobitkom kršćanskog svijeta, puno učiniti za ublaženje zla i nevolja i naših vremena".

I naše vrijeme, u samoj Crkvi, nije bilo daleko od osporavanja Krunice. Vremena poslije II. Vatikanskog koncila bijahu vremena traženja u samoj Crkvi, za Crkvu samu ponovno dublje otkriće Sv. pisma i otvaranje Sv. pisma svim ljudima, osobito kroz bogatstvo Božje riječi u sv. bogoslužju. U tom vremenu kao da se neki nisu snalazili, pa su pod utjecajem liberalizma pokušali zanijekati vrijednost Krunice. Tražili su se novi putovi prikladni za ovo vrijeme, ali nije se smjelo zanemariti vrijednosti koje su donesene iz povijesti. Činjenica je da su u našem narodu u tom vremenu počele slabiti i svibanjske i listopadske pobožnosti koje su posebno krunicarski bile označe-

ne. Laicizacija društva, kod nas pod utjecajem teorijskog materijalizma, a na zapadu praktičnog, učinila je da su mnoge vrednote polako bile potisnute. Konac osamdesetih godina polako donosi smirivanje takvih duhova, a kod nas se naziru nova vremena čiju zoru možemo naslutiti dolaskom krakovskog nadbiskupa na Petrovu Stolicu u osobi Pape Ivana Pavla II.

Godine 1989. ruši se Berlinski zid, teorijski materijalizam Istoka nema više svoju ideološku zaštitu. Raspadaju se države umjetno stvorene 1918. Ljudi pokušavaju otkriti ideale za koje se isplati žrtvovati... Tih godina, poslije demokratskih izbora 1990. godine, sve više se nad Hrvatskom dižu oblaci rata. “Balvan revolucija” 1990. godine daje naslutiti svo zlo koje prijete Hrvatskoj. Ali to je vrijeme kada u Hrvatskoj sve više stasa “Pokret krunice za obraćenje i mir”. Listopadska pobožnost te godine na poseban način okuplja ljude oko krunice. Svibanjska pobožnost, poslije krvavog Uskrsa i tragedije s hrvatskim policajcima u Borovu naselju, već je mobilizirala ljude oko moljenja Krunice, a prvi branitelji koji se okupljaju kao dragovoljci uz nacionalne simbole nose oko vrata krunicu.

Jesen je 1991. godine. Dvadeset četvrti rujna 1991. godine, u početku agresije na Republiku Hrvatsku, predsjednik Republike upućuje Predsjedniku Biskupske konferencije, kardinalu Kuhariću, zamolbu da se pobrine za duhovnu skrb branitelja. “Domovinu brane svojim životima naši mladići i muževi, a ima među njima i žena. Ti junaci, prije polaska na bojište, dolaze u Zagrebačku katedralu. U sakristiji katedrale kupuju krunice. Vaši svećenici,

kanonici i prebendari blagoslivlju im krunice koje oni nose u boj. Fotografije hrvatskih vojnika s krunicama oko vrata obišle su čitav svijet.” Sedmi listopada iste godine predsjednik Biskupske konferencije odgovara da su “hrvatski biskupi zaključili da se imenuje Ravnateljem dušobrižništva vojnika u Republici Hrvatskoj pomoćni biskup zagrebački mons. Juraj Jezerinać”. Od ljeta 1991. godine Krunica se moli po svim trgovima, po mnogim obiteljima, na crti bojišnice... krunica je u našim automobilima, oko vrata naših branitelja, ali i majki i supruga onih koji su otišli braniti Domovinu. Krunica se u Domovinskom ratu pokazuje svijetu. To postaje prepoznatljivo u svijetu. Mnogi čak mole Krunicu za mir u Hrvatskoj. Jedan od njih je i njemački dominikanac o. Diethard Zils koji ovako moli: “U svom džepu osjećam zrnca krunice što me mame da ih uzmem u ruku. I tako počinjem moliti, većinom žalosna otajstva. Prvo otajstvo: Isus u smrtnoj borbi u Getsemanskom vrtu: krvavi znoj, osjećaj osamljenosti, kao što je sad u Hrvatskoj i Herceg Bosni; slabo naoružani branitelji protiv moderno naoružane vojske, bespomoćne žene i djeca u podrumima, bombe šo potresaju i zemlju i ljude, neizvjesnost stradanja mnogih – tako dragih ljudi. S deset Zdravomarija bijah skupa s njima i s Isusom... Drugo otajstvo, Isus u rukama vojnika pretučen do nesvijesti, zarobljeni hrvatski gardisti u rukama srpskih četnika, pretučeni i rastrgani na komade da ih nitko više ne može prepoznati... Treće otajstvo, Isus poniženi kralj, zamotan u purpurni rubac i trnovom krunom okrunjen. Samo u tom liku pojavljuje se kao kralj, kralj u trnju, vladar u dronjcima, kao

što je Hrvatska od Europe ponižena, kad su je stavljali u isti koš s agresorom, Hrvatska izrugivana od strane srpskih političara koji joj dopuštaju samo onoliko samostalnosti koliko se hrvatske zemlje može vidjeti s tornja zagrebačke katedrale. A sav stoljećima stvarani ures biva joj oduzet – sela u plamenu i srušeni gradovi postaju njezinom krunom. S deset Zdravomarija bivam zajedno s tom poniženom, ipak ponosnom zemljom. Da, bivam skupa s Isusom, poniženim kraljem. Pjevam njima u slavu, Zdravo Marijo – Isusu i Hrvatskoj.” Izgleda da je taj Dominikanac najbolje procijenio što je Krunica značila za hrvatskog čovjeka, za hrvatskog branitelja. S krunicom u ruci slušaju se vijesti s ratišta, s krunicom u ruci ide se na ratište, s krunicom u ruci i Jeremijskim suzama odlazi se u progonstvo, moli se u progonstvu zajedno s domaćinima.

Krunica je, do tada osporavana u društvu, postala znak identifikacije. Uz nacionalne simbole, ona postaje znak raspoznavanja. Dok se na jednoj strani ruše svetinje, na drugoj strani krunica oko vrata je svetinja koju nitko ne može oduzeti. Koliko je krunica podijeljeno u Domovinskom ratu? Sam Vojni ordinarij je osobno podijelio oko 700 000 krunica! “Gotovo svi gardisti koje sam tijekom boravka u Slavoniji upoznala imali su krunicu oko vrata. Također i borci koje sam upoznala u Petrinji i Sisku. Njima je krunice darovao njihov svećenik. Površni i nezainteresirani promatrač nije mogao niti slutiti kako su one borcima bile važne. Štitile su ih, po njima su se prepoznavali, bile su ujedno i uspomene (možda na kuću ili majku) i nijemo bodrenje u najtežim trenucima. Pričali su mi da se katkada ni-

su mogli ni sjetiti molitve, ali su usrdno stezali krunicu u ruci i tiho ponavljali želju u sebi". (Marija Mučalo "S domovinskih bojišta", MH, Zagreb 1993. str. 73-74).

Očito je krunica u tim trenucima veoma jaki znak religioznosti koji potiče čovjeka na razmišljanje i na povjerenje u Boga i ljude, dakle vodi ga vjeri. To pokazuje i sljedeći primjer: Na prvoj crti na bunkeru "0" kod Novigrada nalazi se skupina vojnika u noći od 24. na 25. lipnja, nakon što je njihov kolega tog dana poginuo na tom istom mjestu. Noć je, nitko i ne misli na spavanje. Svećenik je zajedno s njima. Svi imaju krunicu i svećenik ih u jednom trenutku potiče na molitvu za poginulog, za sve poginule... Mole zajedno deseticu, a tada jedan među njima prekine molitvu i upita, potaknut molitvom Očenaša: "Ma kako oprostiti onome koji je ubio mog kolegu danas... ali kako zadobiti oprostjenje ako sâm ne oprostim?" I razvija se razgovor - kateheza koja u razgovoru traje gotovo do zore koja se probija na toj bojišnici, tamo preko Maslenice i Velebita.

I danas su te kateheze prisutne, i danas ih se sjećaju i, usudio bih se reći, i danas one ravnaju životima tih ljudi. I one s Novigrada i one s Velebita i one iz Vukovara i ne znam s koje bojišnice... Zato su i danas krunice prisutne u životima mnogih branitelja, i danas ih nose njihove majke, djevojke, invalidi te u njima nalaze početak i uzrok svoje duhovnosti. U šatorima za identifikaciju darovana je krunica ostala još možda jedini znak po kojem se može prepoznati dragu osobu, nasilno odvedenu i ubijenu u jednoj od zajedničkih grobnica diljem Hrvatske. Prebirući zrnca kru-

nice nalazili su i nalaze branitelji i njihove obitelji spokoj svojim dušama. Poistovjećenje s Kristom u trenucima kad je i sam nevin trpio, kad je i sam bio ostavljen od svih. I poistovjećujući se s njime u patnji, vjeruju da će biti poistovječeni s njime i u proslavi. Krunica je vezivala čvorom ljubavi i zajedništva naše ratnike i naše patnike. Bijaše to ostvarenje riječi Sv. Bernarda: “U pogibeljima, u tjeskobama, u dvojbenim stvarima misli na Mariju... da postigneš zagovor njezine molitve...” Možemo ustvrditi da je Krunica bila izvor posebne duhovnosti i snage naših branitelja. Jedan teški invalid koji je stradao u Domovinskom ratu, oslijepivši od eksplozije, upitan mrzi li one koji su krivi za njegovu bol odgovorio je: “Ne, ja ih ne mrzim, ja ih žalim, jer oni, radeći ovo zlo, daleko su više slijepi od mene, oni nemaju ono što ja imam, a to je svjetlo vjere.”

Drugi invalid, upitan što za njega znači krunica, odgovorio je: “Bili smo u situaciji Davida i Golijata, ali Božjom snagom – pokazujući na krunicu – mi ćemo pobijediti”.

Zaključak

Kroz povijest Europe uočavamo da su narodi koji su imali posebno tešku povijest na poseban način bili odani Nebeskoj Majci. Narodi kojima je tijekom povijesti bila nijekana državnost podizali su svetišta Bl. Djevice Mariji. Jedan narod koji je u tome vrlo sličan hrvatskom narodu jest poljski narod. Toliko puta su bili brisani s političke karte Europe, dijeljeni između Istoka i Zapada, ali uvijek ostaše vjerni “Crnoj Gospi” Jasne gore. Ako pogledamo crkveno-religioznu zemljopisnu kartu Hrvat-

ske, uočit ćemo da nema ni manje regije koja nema svetište u čast Nebeskoj Majci. Od Pravišću u Solinu, do najnovijih svetišta ovdje u Zagrebu, koja su još u izgradnji. Kakva je duhovnost naših marijanskih svetišta? Što se događa uz ta naša svetišta? Ono što najprije hodočasnik u njima osjeti jesu mjesta na kojima se slavi sakrament pomirenja – sv. Ispovijedi. Marija svoju djecu vodi Sinu svojemu. Zatim, naša marijanska svetišta jesu u isto vrijeme euharistijski centri susretanja Marijine djece s Isusom u sv. Pricesti. Svećenici koji su s našim braniteljima živjeli na prvoj crti bojišnice mogu posvjedočiti tu istu stvarnost duhovnog doživljaja. Nikada ljepših kateheza s našim mladićima i muževima o sakramentu pomirenja i sv. misi, nikada veće spremnosti za prihvaćanje vjere, nikada jače međusobne povezanosti koja je dolazila od povezanosti s Bogom... Duhovnost je izlazila iz jedne specifične molitve i doživljavala se baš u toj molitvi te se ostvarivala u međusobnom prihvaćanju i međusobnom pomaganju.

Ovo izlaganje završavam ulomkom “Ratne žalosne krunice” pjesnika Ivice Jakšića.

U ime Oca i Sina i Duha Svetoga.

Noć bez mjeseca,
muklina osvaja prostor.
Bože u pomoć nam priteci.

Gospodine, pohiti da nam
pomogneš.
Oče naš...

Otac, rat 41.-91.

**U prvom otajstvu žalosnom
razmišljat ćemo...**

Ja i moja majka molimo krunicu,
prebiremo sjećanja,

ja na oca,
ona na muža... pokoj vječni.
Koji jesi na nebesima.
Koji jesi u Getsemanskom vrtu
krvavi znoj lio
za nas – sveti se ime tvoje.
I dođi Kraljevstvo tvoje.
Volja tvoja
i suze – kruh naš svagdanji.
Netko kuca na vrata...
Bombardirali su Dubrovnik.
Kruh naš svagdanji
da se vazda sjećam.
Da se vazda sjećam
preteške muke tvoje
i naše muke – kruh naš svagdanji.
Ne daj nam ga danas.
I otpusti nam duge naše
i grijehe moje,
kako mi otpuštamo dužnicima našim...
I zločincima!?
Ali znaju što čine!
Oni znaju!
I ne uvedi nas u napast...
Ja i moja majka molimo krunicu.
Ja u tišini sobe
ona u tišini srca.
Ja i moja majka
majko žalosna,
Majko Božja,
blagoslovljena ti među ženama, izbavi nas od
zla.
Izbavi nas od zločinaca
Gratia plena,
blagoslovljen plod utrobe tvoje,
koji se za nas krvlju znojio.
Ja i moja majka molimo krunicu,
ja znam da ona moli
ona ne zna za mene.

Stjepan
BALOBAN

KRŠĆANSKA
SOLIDARNOST
I HRVATSKI
DOMOVINSKI
RAT
(1999.)

Opće je uvjerenje da je za vrijeme hrvatskog Domovinskog rata solidarnost, a posebno kršćanska solidarnost bila na različite načine trajno prisutna u Hrvatskoj. Bili smo svjedoci različitih oblika solidarnosti, od jedinstvenosti u obrani Domovine, preko solidarnosti u različitim oblicima materijalnog pomaganja izbjeglicama i prognanicima do molitvene solidarnosti za ugrožene kojih je bilo na stotine tisuća. Nakon određenog vremenskog razmaka potrebno je analizirati značenje i važnost solidarnosti i kršćanske solidarnosti u hrvatskom Domovinskom ratu. Ovdje se ograničavamo na kršćansku solidarnost, svjesni da je u hrvatskom Domovinskom ratu bila na djelu sveopća solidarnost hrvatskog naroda. Kršćansku solidarnost obrađujemo u odnosu na razumijevanje pojma solidarnosti uopće, njegov razvoj i posebno njegovo značenje u socijalnom nauku Crkve. To je sadržaj prve točke.

Drugo važno pitanje jesu različiti oblici kršćanske solidarnosti u hrvatskom Domovinskom ratu. O toj tematici raspravlja se u drugoj i trećoj točki. Postoji više pisanih izvješća i prikaza koji daju svojevrsnu sliku oblika solidarnosti i kršćanske solidarnosti u hrvatskom Domovinskom ratu.¹ Nažalost, do danas nemamo cjelovitog prikaza brojnih aktivnosti krš-

ćana i Crkve u Hrvatskoj i u inozemstvu, bilo da je riječ o pojedincima i obiteljima koje su širom otvarale svoje domove potrebnima ili da je riječ o župama i Caritasu. Veoma je važno da se taj cjeloviti prikaz što prije načini, jer se brojni važni događaji mogu brzo zaboraviti. Ovaj kratki prikaz nema namjeru dati zaokruženu sliku kršćanske solidarnosti u hrvatskom Domovinskom ratu. Stavljajući naglasak na neke važne događaje, on želi biti poticaj za daljnja, cjelovitija i opsežnija istraživanja.

Solidarnost i kršćanska solidarnost

Solidarnost je pojam o kojem se u posljednjim desetljećima sve više govori i koji, u modernom svijetu ispunjenom različitim oblicima nesolidarnosti, zadobiva sve veće značenje. Taj se pojam upotrebljava u različitim kontekstima i s različitim sadržajima. Pojam solidarnosti susrećemo u filozofskim raspravama i izričajima religioznih vođa, među sindikatima, u političkim govorima i programima stranaka. Postoji opasnost da inflacija upotrebe pojma solidarnost utječe na gubljenje specifičnog sadržaja samog pojma. S druge strane, u svijetu se sve više primjećuje pomanjkanje spremnosti na solidarnost s potrebnima, oštećenima u razvoju, strancima, manjinama kao i onima koji drukčije misle. Polazeći od takve pretpostavke, u Austriji je *Ludwig-Boltzmann-Institut* proveo istraživanje o uzrocima i razlozima tog opasnog razvoja nesolidarnosti. Autori, pod vodstvom Paula Michaela Zulehnera, su objavili knjigu pod nazivom *Solidarnost. Opredjeljenje za gubitnike modernizacije* u kojoj se na različite načine pretresa shvaćanje pojma

solidarnosti u austrijskom društvu te pokazuje da upravo religija i Crkva imaju veliko značenje za širenje solidarnosti u modernom društvu.²

Poziv na opću svjetsku solidarnost u vremenu globalizacije 1991. godine u svojem *Apealu* upućuju dva poznata znanstvenika, Alexander King i Bertrand Schneider, koji su u ime *Rimskog kluba* (Club of Rome) načinili izvještaj o položaju čovječanstva pod nazivom *Globalna revolucija* (Die Globale Revolution).³

Pojam solidarnosti (lat. solidum = cio, opći, čitav; fran. solidarité) pojavio se u francuskom socijalnom okružju u XIX. stoljeću. Od toga vremena raste potreba za točnijim određenjem pojma solidarnosti, osobito među njemačkim katoličkim krugovima u kojima se sredinom XIX. stoljeća snažno razvija socijalna dimenzija kršćanstva.⁴ Preko njih pojam solidarnosti ulazi u socijalni nauk Crkve u kojem se udomljava i doživljava postupni razvoj u toj mjeri da u socijalnim enciklikama pape Ivana Pavla II. solidarnost zauzima središnje mjesto.⁵ Prema tome, u Crkvi i u teologiji raspravlja se o značenju pojma solidarnosti i posebno o njegovim kršćanskim obilježjima.

Danas postoje različiti pristupi pojmu solidarnosti: antropološki, društveno-gospodarski, biblijsko-teološki i etičko-moralni.⁶ Za nas je zanimljiv etičko-moralni oblik solidarnosti koji se povezuje uz pravednost i ljubav. Solidarnost postaje privilegirano mjesto kršćanske ljubavi (agape) i zajedničkog zauzimanja za dobro čovjeka. Pod etičko-moralnim oblikom tri su značajke solidarnosti: a) kao preduvjet pravednosti i ljubavi, solidarnost je čvrsto opre-

djeljenje: zauzeti se za “opće dobro”; b) solidarnost nosi u sebi oznaku čvrste odgovornosti u odnosu na društvene i političke strukture. Ona tako postaje kriterij razlikovanja “struktura grijeha”; c) kao kršćanska krepost solidarnost se ne iscrpljuje u izvršenju pravednosti, već je nadilazi. U ta tri oblika može se promatrati i kršćanska solidarnost u hrvatskom Domovinskom ratu, tj. odnos prema “općem dobru”, odnos prema društvenim i političkim strukturama i konkretni postupci u pomoći potrebnima koji su često nadilazili općenito shvaćene oblike pravednosti.

Solidarnost je usko povezana uz dva druga načela socijalnog nauka Crkve, tj. uz načelo općeg dobra i načelo supsidijarnosti, što se moglo vidjeti i u hrvatskom Domovinskom ratu. Solidarnost je sva usmjerena na opće dobro. To je njezino temeljno opredjeljenje. Način na koji se u suvremenom svijetu ostvaruje solidarnost jest načelo supsidijarnosti, tj. svaka instancija u društvu je odgovorna i slobodna obavljati svoju zadaću. To znači da viša instancija omogućava slobodu i autonomnost nižoj instanciji, a niža instancija odgovorno preuzima zadaće za opće dobro koje su u njezinoj kompetenciji.

Stoga u suvremenom društvu postoje različite vrste solidarnosti: osobna solidarnost, obiteljska solidarnost, gospodarska solidarnost, radnička solidarnost, solidarnost vlastita dobrovoljnim društvima, solidarnost političkih institucija i međunarodna solidarnost.⁷

Tumačeći pojam solidarnosti, Ivan Pavao II. polazi od svijesti *uzajamnosti* između ljudi i nacija kao moralne kategorije koja treba određivati odnose u suvremenom svijetu. Uzajam-

nost je moguće prakticirati pomoću solidarnosti i to solidarnosti kao moralnog i socijalnog ponašanja, kao “vrline”. Solidarnost nije, kaže Ivan Pavao II., “osjećaj neke neodređene sućuti ili površnog ganuća zbog patnji tolikih ljudi, bliskih ili udaljenih. Naprotiv, to je *čvrsta i postojana odlučnost* zauzeti se za *opće dobro*, to jest za dobro svih i svakoga, jer *svi* smo mi uistinu za *sve* odgovorni”.⁸ Solidarnost se povezuje uz opće dobro i ona za Papu na neki način postaje misao vodilja u međuljudskim i uopće u društvenim odnosima, jer Papa kaže: “*Opus solidaritatis pax* – mir je plod solidarnosti”.⁹ Kao unutarnji stav solidarnost je kršćanska krepost koja u svjetlu vjere poprima “*specifično kršćanske* razmjere posvemašnje dobrohotnosti, praštanja i pomirenja”.¹⁰ Proizlazi da je za čovjeka kršćanina, prema tome i kršćane katolike u Hrvatskoj, solidarnost temeljno usmjerenje njihova života i uopće djelovanja. Stoga možemo govoriti o kršćanskoj solidarnosti u hrvatskom Domovinskom ratu koja se očitovala na razne načine i u različitim oblicima.

Obrana domovine – poziv na kršćansku solidarnost

Odnos prema ratu i miru ima u kršćanstvu svoju dugačku povijest. Drugi vatikanski koncil (1962.–1965.) se također pozabavio tim pitanjem. U veoma važnom dokumentu, *Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu*, promiče i zauzima se za mir, osuđuje rat kao rješavanje sukoba, ali dopušta obrambeni rat.¹¹ Kršćani se pozivaju da se odgajaju za mir i da rade za mir u svijetu. Stoga su i predstavnici Crkve u Hrvata, biskupi i svećenici, u svojim nastupima, propovijedima i na vjeronauku po-

ticali i odgajali kršćane za mir i mirotvorstvo. Godine 1991. Hrvatskoj je nametnut rat. Kršćani Hrvati, kao dionici mirotvornog mentaliteta, našli su se na početku rata pred teškim pitanjima: kako postupati u ratu uopće i posebno, kako se odnositi prema napadaču i kako opravdati upotrebu oružja?

S druge strane, kršćanska solidarnost jasno od kršćana traži zaštitu općeg dobra, u ovom slučaju obranu domovine.

Povezanost između kršćanske solidarnosti i općeg dobra, tj. obrane domovine je snažno na djelu početkom i tijekom hrvatskog Domovinskog rata. Ovdje nas zanima posebno početak hrvatskog Domovinskog rata u kojem je za kršćane Hrvate bilo puno pitanja etičke i vjerske naravi na koje su tražili odgovore.

Kršćani su dobivali odgovore od predstavnika Crkve.

Tako teolozi objašnjavaju pitanja rata i mira i osobito se bave odgovorom na pitanje ponašanja u ratu.¹² To čine preko novina i časopisa,¹³ ali i u pripremanju kateheza za vjeronauk mladeži i studenata.¹⁴ Predstavnici Crkve, biskupi, svećenici, redovnici traže po različitim aktivnostima kršćansku solidarnost i u svijetu, među kolegama po struci i zanimanju.

Upućuju se dopisi i apeli na razne adrese u svijetu. Spomenimo tako *Apel* Katoličkog bogoslovnog fakulteta, upućen u studenome 1991. godine državicima raznih zemalja u svijetu i nekim važnijim institucijama za pomoć Hrvatskoj.¹⁵

Svećenici u župama i redovnici u samostanima to čine na njima moguć način. To je područje koje, nažalost, nije dovoljno istraženo i moglo bi se dogoditi da se izgubi u zaboravu.

Kao primjer djelovanja Crkve u tom vremenu uzmimo zagrebačkog nadbiskupa kardinala Franju Kuharića, čije su se utemeljene riječi i postupci rado slušali, ali i poštivali ne samo u crkvama nego i među građanstvom, i civilima i borcima na ratištu. Ovdje se donose tek neki važniji događaji iz nastupa i propovijedi koji daju naslutiti koliko važnu ulogu je u hrvatskom Domovinskom ratu imala Crkva i kardinal Kuharić.¹⁶

U djelovanju, proglasima i propovijedima zagrebačkog nadbiskupa prevladava molitva i razna nastojanja za mir. Govoreći o miru, kardinal Kuharić misli na pravedan mir i na pravdu koja ide zajedno s mirom. Početkom 1991. godine, kada je Hrvatskoj zaprijetio sukob, u njoj je 27. siječnja proglašena *Nedjelja molitve za mir i pravdu*. Tom je prigodom u zagrebačkoj katedrali kardinal Kuharić rekao: “Uvjereni smo da za mir mole svi ljudi koji vjeruju u Boga i priznaju ga svjetlom i darovateljem mira. Dijelili smo zabrinutost i tešku odgovornost s hrvatskim Vrhovništvom i molitvom smo podržali sve napore da se spriječi najveća nesreća i da se poštenim dijalogom otkloni opasnost za tolike nevine žrtve, za našu slobodu i mir”.¹⁷

U vremenu kada Hrvatskoj prijeti ratni sukob, zagrebački nadbiskup se pita: “Gdje mi to živimo? U kojem mi to vremenu živimo? Kakva je to civilizacija koja dopušta takva nasilja? Što je to u čovjeku da mrzi drugoga, otiima tuđe, razara i ubija?”¹⁸

U srpnju 1991. godine kardinal Kuharić se iznova pita zašto se na hrvatskom tlu ratuje te kaže: “Crkva je odgajala hrvatski narod Evanđeljem da bude mirotvoran i da bude mirono-

san, da nikada ne osvaja tuđe i da sa svakim živi u miru i poštovanju, bez obzira na nacionalnu, vjersku ili političku pripadnost... Zašto se onda uskraćuje tom narodu mir? Zašto se napada njegova zakonita sloboda? Zašto on ne bi smio živjeti na svojem tlu, u svojoj domovini u miru, u miru sa svima?”¹⁹ Mi, kaže kardinal, “najodlučnije odbacujemo svaku mržnju i svaki osjećaj osvete. I onda kada zakoniti branitelji brane slobodu, nije to mržnja i ne smije ih nositi mržnja. Nije to osveta i ne smije ih nositi osveta”.²⁰

Drugi kolovoza 1991. godine kardinal Kuharić objavljuje proglas uz blagdan Velike Gospe u kojem poziva kršćane katolike na različite oblike kršćanske solidarnosti u odnosu na tešku situaciju u kojoj se nalazimo:

“... neka se jednom tjedno slavi misa za teško stanje u kojem se nalazimo; neka se svakog petka obavi sat klanjanja pred presvetim; neka se svaki dan prije euharistijskog slavlja moli krunica; neka se u vjerničkim obiteljima moli krunica. U tom proglasu stoji da su hrvatski biskupi odlučili da blagdan Velike Gospe bude u cijeloj domovini blagdan sveopće molitve za mir i obraćenje. S jedne strane, to je proglas na molitvenu solidarnost. S druge strane, zagrebački nadbiskup izriče zahvalnost svim osobama i ustanovama koje dobro čine i olakšavaju nevolju nasiljem pogođenih.”²¹

Neke misli i riječi zagrebačkog nadbiskupa imale su poseban odjek i ostale su u pamćenju hrvatskog naroda. Među te svakako ulazi i propovijed u Mariji Bistrici, 15. kolovoza 1991. godine. Na blagdan Velike Gospe te 1991. godine, koji je u Hrvatskoj posvećen *molitvi za mir i obraćenje*, kardinal Kuharić govori o

bogoljublju koje je nužno i čovjekoljublje, a čovjekoljublje je i rodoljublje. Tom prigodom izgovara riječi koje će imati odjeka: “Naše rodoljublje je kršćansko. Stoga ponavljam ono što sam kazao nedavno u Petrinji: ako je moj protivnik spalio moju kuću, ja neću zapaliti njegovu! Ako je razorio moju crkvu, ja neću ni dirnuti njegovu, dapače, čuvat ću je. Ako je napustio svoj dom, ja neću ni igle uzeti iz njegova! Ako je ubio moga oca, brata, sestru, ja neću vratiti istom mjerom nego ću poštivati život njegova oca, brata, sina, sestre!... To moraju biti naša načela”.²²

Na početku rata u Hrvatskoj zagrebački nadbiskup ima jasno viđenje obrane domovine i načina kako se ona treba činiti.

Na misi za mir, 8. rujna 1991. godine, kardinal Kuharić govori o opravdanosti obrane domovine. “Zakonita obrana domovine, obitelji, slobode pravo je i dužnost, moralni čin, ali ta obrana ne smije nikada prijeći zakonitost na štetu dostojanstva i prava drugoga, ta obrana ne smije nikada prijeći u mržnju i osvetu”.²³

U *Poruci za ratni listopad* 1991. godine, zagrebački nadbiskup govori o svjetlu koje se pojavljuje u mraku rata. To su bezbrojni dobročinitelji u domovini i u svijetu. Riječ je o humanitarnoj i molitvenoj solidarnosti u koju se uz Hrvate uključuju i drugi narodi.²⁴ A početkom studenoga 1991. godine kardinal Kuharić govori o različitim oblicima solidarnosti: liječnici i bolničko osoblje na prvim borbenim linijama, branitelji, izloženi smrti; pokret dobrote među iseljenicima u raznim dijelovima svijeta...²⁵

Veliko područje kršćanske solidarnosti očitalo se u pomoći preko Caritasa, i onih iz drugih zemalja svijeta i domaćih caritasa. Poseban oblik pomoći jest pomoć kršćana u inozemstvu.

*Crkva u domovini*²⁶

Različite su bile aktivnosti Caritasa.²⁷ U samom početku agresije na Hrvatsku Središnji odbor Caritasa BK povezo se s hrvatskim župama i misijama u iseljeništvu u organiziranju novčane i materijalne pomoći. Stupio je u kontakt s međunarodnim humanitarnim organizacijama i s njima surađivao.

Svi (nad)biskupijski caritasi, a zatim i sve veći broj novoosnovanih župnih caritasa organizirali su različite vrste pomoći: dijeljenje hrane, odjeće, higijenskih materijala i drugih veoma potrebnih stvari.²⁸

S jedne strane i najvećim dijelom, pomoć se dobiva iz inozemstva i ta se pomoć preko Caritasa raspodjeljuje u Hrvatskoj. S druge strane, kršćanska solidarnost se vidi u prikupljanju pomoći domaćih ljudi.

Ovdje ne možemo opisati veoma široku djelatnost hrvatskog Caritasa, od onih uobičajenih poslova raspodjele humanitarne pomoći do posebnih oblika pomoći, osobito u koordinaciji s pojedinim caritasima iz drugih zemalja: obnova kuća, kumstva, sudjelovanje na međunarodnim susretima o izbjeglicama i prognanicima, primanje stranih delegacija i drugo. Tu su još i brojne aktivnosti dijecezanskih caritasa koji se upravo u ratu razvijaju.

Posebnu ulogu među (nad)biskupijskim caritasima odigrao je *Caritas zagrebačke nadbisku-*

pije koji je jedini imao već izgrađene osnovne strukture, jer je djelovao u Zagrebu od 60-ih godina našega stoljeća. Nabrojimo neke od brojnih njegovih aktivnosti: distribucija materijalne pomoći prognanicima, izbjeglicama i socijalno ugroženim osobama, smještaj dječih žrtava rata, smještaj žena i djece u nevolji, smještaj brojnih obitelji, uglavnom prognanika i izbjeglica, obiteljsko savjetovalište namijenjeno rješavanju nematerijalnih problema prognanika i izbjeglica, skrb o ženama i djevojkama koje su doživjele razna nasilja i traume...²⁹

Posebno je zanimljiv rad župnih caritasa koji su se počeli osnivati početkom rata. Tako je dekretom zagrebačkog nadbiskupa, kardinala Franje Kuharića, od 6. prosinca 1990. godine počelo osnivanje župnih caritasa.³⁰ Velik broj župnih caritasa djelovao je samo za vrijeme rata. Nažalost, rad tih župnih caritasa nije do danas istražen i cjelovito zabilježen. Bit će prava šteta ako taj rad otiđe u “zaborav prošlosti”.

U djelovanju i radu Caritasa u Hrvatskoj je došla do izražaja prije svega solidarnost i kršćanska solidarnost drugih naroda, ali i kršćanska solidarnost hrvatskog naroda u onoj mjeri u kojoj je to u tim teškim uvjetima bilo moguće.

Osim Caritasa postojali su i tzv. “paralelni caritasi”, tj. redovničke karitativne ustanove, posebno franjevačke,³¹ razna udruženja poput “Kapi dobrote”, niz inicijativa, poput “Prijatelji Međugorja”, do raznih oblika pomoći u različajnim klubovima.³²

Kršćani u inozemstvu

Poseban oblik pomoći dolazio je od Hrvata kršćana koji žive i zaposleni su u inozemstvu.

Ravnatelj hrvatske inozemne pastve, mons. Vladimir Stanković, kaže: “Uistinu, mreža od 192 hrvatske župe i misije diljem svijeta bila je organizacijski dosta dobro pripravljena da prije bilo kojeg Caritasa i bilo koje humanitarne organizacije ili privatne akcije, u samom početku srpske agresije na Hrvatsku organizirano započne pomagati Domovinu u novcu, sanitetskom materijalu i lijekovima, u hrani, higijenskim stvarima, obući i odjeći i na mnogo drugih načina”.³³

To su bili razni oblici pomoći: skupljanje novca po misijama za biskupijske caritase u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, kamioni humanitarne pomoći koji su skupljani u katoličkim misijama, na samom početku rata slanje medicinske opreme potrebne za ratište: lijekovi, razni sanitetski materijal, ambulanta kola i dr. Bit će i ovdje velika šteta, ali i nepravda učinjena hrvatskim katoličkim misijama u svijetu, ako se svi ti podaci ne skupe na jedno mjesto i zabilježe za povijest.

Umjesto zaključka

Sasvim je sigurno da je solidarnost općenito, i kršćanska solidarnost posebno, bila na djelu u hrvatskom Domovinskom ratu. To je bio “opći pokret solidarnosti” za opće dobro, tj. za obranu domovine. Opravdano se danas postavlja pitanje: je li solidarnost i kršćanska solidarnost nakon rata u krizi? Situacija u svijetu, osobito u ovo vrijeme globalizacije, govori u prilog “opcije za solidarnost”, i o “potrebi solidarnosti”.

Mi u Hrvatskoj imamo veliko iskustvo solidarnosti i kršćanske solidarnosti iz hrvat-

skog Domovinskog rata. Hoće li to iskustvo završiti samo u “sjećanju” na “slavna vremena prošlosti”? I radi toga da se ne zaboravi, ali i radi naše budućnosti, potrebno je istraživati različite oblike solidarnosti i kršćanske solidarnosti u hrvatskom Domovinskom ratu. Držim da je naša obveza graditi “kulturu solidarnosti” u vrijeme mira i izgradnje novog hrvatskoga društva.

BILJEŠKE

- ¹ Usp. neke prikaze: *Prognanici i izbjeglice - briga Crkve*, Zbornik 33. Teološko-pastoralnog tjedna, u: Bogoslovska smotra LXIII (1993.), br. 3-4; J. KOSOR, *Dobar dan - ovdje hrvatski radio*, Biblioteka Posebna izdanja, Zagreb 1993.; K. BULIĆ I SURADNICI, *Zamagljena obzorja duše*. Svjedočenja o pastoralu prognanih i izbjeglih, Teovizija, Zagreb, 1994.; B. VULETA - R. ANIĆ, *Kultura solidarnosti*. U službi svijetu, u službi Spasitelju, Zagreb, 5.-7. lipnja 1997., Split 1997.; V. KOŠIĆ, *Župnik na prvoj crti*, Tonimir, Petrinja-Varaždinske Toplice 1999.
- ² Usp. P. M. ZULEHNER - H. DENZ - A. PELINKA - E. TALOS, *Solidarität. Option für die Modernisierungsverlierer*, Tyrolia, Innsbruck-Wien 1996.
- ³ Usp. *isto*, str. 17, bilj. 1. Club of Rome 1991., Die Globale Revolution, 11.
- ⁴ Za razvoj solidarnosti posebno je važan katolički stručnjak za gospodarska i socijalna pitanja H. Pesch (1854.-1926.) koji je predlagao kao katoličko gledanje na društvo “solidarizam” za razliku od kapitalizma i socijalizma. Ta ideja nije prošla, ali je pojam solidarnosti ušao u društveni nauk Crkve i ostao trajno prisutan i aktualan, usp. M. VALKOVIĆ, *Solidarnost i pravda kao temelj socijalne države*, u: Revija za socijalnu politiku 3 (1996.), br. 3-4, str. 218-219.
- ⁵ Usp. J. JELENIĆ, *Društvo i Crkva*, FTI, Zagreb, 1999., str. 187-209; R. ANIĆ, *Solidarnost u učenju Ivana Pavla II.*, u: B. VULETA - R. ANIĆ, *isto*, str. 123-153.
- ⁶ Usp. G. DE VIRGILIO, *Solidarietà*, u: Rivista di teologia morale, XXXII (1999.), br. 123, str. 442-446.
- ⁷ Usp. LA SOCIETÀ, *La solidarietà*. Minidossier per l'animazione, br. 28, ottobre/dicembre 1997., str. 14-16.

- ⁸ IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis. Socijalna skrb*, u: SOCIJALNI DOKUMENTI CRKVE, M. VALKOVIĆ (uredio), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, KS Koncil 3, Zagreb, 1991., br. 38, str. 606.
- ⁹ *Isto*, br. 39, str. 608.
- ¹⁰ *Isto*, br. 40, str. 608.
- ¹¹ Usp. *Pastoralna konstitucija "Gaudium et spes" o Crkvi u suvremenom svijetu*, u: II VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*. Latinski i hrvatski, KS, Zagreb, 1970., br. 77-82.
- ¹² *Prognanici i izbjeglice - briga Crkve*, Zbornik 33. Teološko-pastoralnog tjedna...
- ¹³ Usp. samo neke: D. ŠIMUNDŽA, *Bezumnost osvajačkog rata i borba za mir u Hrvatskoj*, u: Crkva u svijetu, XXVI (1991.), br. 4, str. 225-229; S. BALOBAN, *Solidarnost - put prema istinskom miru*, u: Glas Koncila XXX (1991.), br. 37, str. 4; ISTI, *Moralno ponašanje kršćana u ratnim prilikama*, u: Glas Koncila XXX (1991.), br. 39, str. 4; ISTI, *Zauzimanje Katoličke Crkve u Hrvata za stradanja konkretnog čovjeka*, u: Crkva u svijetu, XXVIII (1993.), br. 1, str. 54-62.
- ¹⁴ Usp. J. BALOBAN (uredio), *Kršćansko ponašanje i djelovanje u ratnoj i poratnoj situaciji*, Katehetski priručnici, Katehetski ured - Glas Koncila, Zagreb, 1993. U predgovoru knjige, koja sadrži kateheze studentima i radničkoj mladeži u Hrvatskoj, čitamo: "Kršćansko ponašanje i djelovanje ne relativizira se ni u ratnoj ni u poratnoj situaciji. Štoviše, u takvim situacijama samo se još povećava kršćaninova odgovornost i solidarnosti", usp. J. BALOBAN, *Predgovor*, u: *isto*, str. 2.
- ¹⁵ To je *Apel* od 23. 11. 1991., u: *Arhiv Katoličkog bogoslovnog fakulteta*, br. 1747/91.
- ¹⁶ Ovdje se služimo knjigom koja sadrži najvažnije poruke, propovijedi i apele kardinala Kuharića od 1988. do 1994. godine, usp. KARDINAL FRANJO KUHARIĆ, *Mir je djelo pravde*. Poruke, propovijedi i apeli 1988.-1994., Glas Koncila, Zagreb, 1999.
- ¹⁷ *Isto*, str. 97.
- ¹⁸ *Propovijed u misi za poginule*, Zagrebačka katedrala, 5. srpnja 1991., u: *isto*, str. 140.
- ¹⁹ *Propovijed na 260. zavjetnom hodočašću grada Zagreba*, Marija Bistrica, 14. srpnja 1991., u: *isto*, str. 146-146.
- ²⁰ *Isto*, str. 149.
- ²¹ Usp. *Proglas uz blagdan Velike Gospe*, Zagreb, 2. kolovoza 1991., u: *isto*, str. 155-156.

- ²² *Propovijed na misi Velike Gospe*, Marija Bistrica, 15. kolovoza 1991., u: *isto*, str. 162.
- ²³ *Propovijed na misi za mir, 8. rujna 1991. godine*, u: *isto*, str. 168. Tog dana, 8. rujna 1991. godine, na poziv pape Ivana Pavla II., u Katoličkoj crkvi u cijelome svijetu molilo se za mir u Hrvatskoj. Tako se istina o hrvatskom Domovinskom ratu širila po čitavome svijetu.
- ²⁴ *Poruka za ratni listopad*, Zagreb, 22. rujna 1991., u: *isto*, str. 185.
- ²⁵ Usp. *Propovijed na 25. obljetnicu župe, Savski Gaj*, 3. studenoga 1991., u: *isto*, str. 196.
- ²⁶ Usp. V. STANKOVIĆ, *Caritas u zbrinjavanju prognanika i izbjeglica*, u: Bogoslovska smotra LXIII (1993.), br. 3–4, str. 407; usp. također J. BRAJŠA, *Djelotvorna ljubav Caritasu i Crkve prema žrtvama rata od 1991. do danas*, u: Z. ŠEPAROVIĆ, (uredio), *Hrvatski žrtvoslov. Zbornik radova Prvog hrvatskog žrtvoslovnog kongresa*, Zagreb, 1998., str. 441–448.
- ²⁷ Veliko područje kršćanske solidarnosti bilo je djelovanje Caritasu, i *hrvatskog Caritasu* i (nad)biskupijskih i župskih caritasa. Nešto od brojnih aktivnosti može se pronaći u “Hrvatskom Caritasu”, *Informativnom listiću*, a kasnije *Listu Caritasu*, koji je počeo izlaziti 1993. godine. Ipak, to veliko područje kršćanske solidarnosti trebalo bi što prije istražiti, zabilježiti i tako “oteti” zaboravu.
- ²⁸ Usp. V. STANKOVIĆ, *isto*, str. 408.
- ²⁹ Usp. J. BRAJŠA, *isto*.
- ³⁰ Usp. *isto*, str. 441.
- ³¹ Usp. L. OREČ, *Solidarnost na djelu. Organizirana skrb franjevačkih zajednica za ljude pogođene Domovinskim ratom*, u: B. VULETA – R. ANIĆ, *isto*, str. 169–193. To je veoma zanimljiv prikaz različitih oblika aktivnosti u pomoći drugima u franjevačkim zajednicama u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.
- ³² Usp. V. STANKOVIĆ, *isto*, str. 411–412.
- ³³ Usp. V. STANKOVIĆ, *Pomoć naših misija ratom razorenoj domovini*, predavanje održano na Pastoralnom sastanku svećenika i pastoralnih djelatnika iz Europe “Re-evangelizacija u dijaspori”, Poreč, 11–15. 04. 1994., u: Arhiv “Hrvatske inozemne pastve”.

Ljudevit
RUPČIĆ

KRŠĆANSKI MORAL I
OBRANA MALIH
NARODA
(1999.)

Polazeći od latinske riječi *mos, moris* (običaj), moral je uobičajen način ljudskog ponašanja koje izvire iz čovjekove naravi i biti. Različiti, a ponekad i suprotni, pogledi na čovjeka, posebno na njegovu bit, rađaju različitim i suprotnim realizacijama i oblicima morala u životu i povijesti. O opravdanosti određenog pogleda na čovjeka ovisi opravdanost njegova ponašanja.

Govor o moralu ne može ignorirati činjenicu da u današnjem svijetu postoji – i u teoriji i u praksi – nejasnoća i nesuglasje oko njegova shvaćanja. To upućuje na različite i suprotne temelje i kriterije morala i rada najrazličitijim i najsuprotnijim oblicima njegove realizacije. Posljedica je toga nesređena situacija u samom čovjeku, njegovim odnosima s drugima i vrlo kaotično stanje u društvu i povijesti.

Postoji osobni, društveni, gospodarski, državni, nacionalni, politički, klasni, rasni moral. Štoviše, postoji i mnoštvo iznijansiranih religijskih oblika morala koji se zasnivaju na temeljnim postavkama pojedinih religija. To nužno izaziva pitanje njihova međusobnog odnosa i povezanosti, a prije svega pitanje opravdanosti njihovih postavki i posebnosti.

I bez ikakva provjeravanja jasno je da od dvaju suprotstavljenih oblika morala oba ne

mogu imati pravo. Isto je tako sigurno da ni jedan moral koji je usmjeren protiv najvećih vrijednosti, Boga i čovjeka, nije uopće moral, nego nemoral.

Različiti pogledi na te temeljne vrijednosti uzroče različite vrste morala, a one, pogotovo ako su suprotne jedna drugoj, stvaraju sukobe s manje ili više teškim posljedicama za čovjeka, društvo, red, mir, napredak, kulturu i njihovu sadašnjost i budućnost.

Kršćanski je moral određen Isusom Kristom. On počiva na činjenici Božjeg učovječenja u njemu. Krist je izvorna objava pravoga Boga i pravoga čovjeka. Po njoj je čovjek živa slika Božja (Post 1, 26). Isključivanje Boga, bilo samo teorijski, a posebno još i praktično, odbacuje njegovo učovječenje i time ruši osnovu svakome ljudskom moralu. Jer, ako nema Boga, nema ni njegove žive slike. Tad je svaki moral ne samo ateistički, nego i antihumanistički i on se onda u stotine varijacija i oblika sručuje na čovjeka i dovodi i njega i njegov okoliš, živi i mrtvi, u apokaliptičnu situaciju.

Vukovar je dokaz da je ta situacija već prisutna. U njoj se odvijaju posljednji događaji kojima su protagonisti Zmaj sa Zvijeri i Jaganjac sa Ženom. Ta situacija nije nipošto potpuno istovjetna s neminovnim svršetkom svijeta, ali ga bezuvjetno ubrzava i vodi k njemu. Kakav će i kada taj kraj doći, ovisi o Kristu koji kormilari događajima i ljudima, tako da će kraj biti pobjeda nad zlom i spasenje ljudi kojima na čelima bude napisano Kristovo ime (Otk 14, 1). A ime je isto što i osoba.

Prema tome, srž kršćanskog morala nije u nekim teorijskim postavkama, pa ni Božjim

zapovijedima. Ne ostvaruje se primarno njihovom poslušnošću, nego ostvarivanjem Božjeg učovječenja i njegovim bivstvovanjem u svakom čovjeku. Taj se moral sastoji u *biti*, a ne u imati ili moći.

Čovjekova struktura

O čovjeku se mnogo govori, ali još uvijek malo zna. To je neznanje vrlo opasno. Ponekad se ne poznaju ni osnovni čovjekovi elementi ili se u praktičnom životu ne uzimaju u obzir. Tako, umjesto znanja sliku o njemu stvara neznanje. I kao što se ono naravi i stupnjom razlikuje jedno od drugoga, tako se jedna kriva slika čovjekova razlikuje od druge. Iz toga slijede posljedice koje su više-manje štetne i pogubne za čovjeka.

Čovjek je tajna koju je Bog otkrio svojim učovječenjem. Ono je istodobno objava Boga i čovjeka. Bog je ostao i dalje Bog, samo je još u Isusu Kristu postao i čovjekom. Ta objava otkriva da je čovjek veći od sebe, jer je strukturalno i egzistencijalno vezan uz Boga. On se mjeri Kristom, a ne ni sobom, ni nečim drugim. Što se god učini njemu učinilo se Kristu ili što se nije učinilo njemu nije ni Kristu (Mt 25, 17-46) i tko prima čovjeka prima Krista (Mt 10, 40). Zato bi se rastavom od njega čovjek onemogućio i vratio u ništa.

Povezan s Bogom, "čovjek beskonačno nadmašuje čovjeka" (B. Pascal). Zato je razumljiv njegov metafizički nemir kojim se nipošto ne miri s granicama koje mu nameću svijet i povijest.

Tjeran tim nemirom, nipošto se ne može zaustaviti na ponudama radija, filma, seksa, niti na posjedovanju materijalnih stvari i vre-

menitim užicima, jer ga ne mogu zadovoljiti. Neprekidna potjera za većim, boljim i savršenijim usmjeruje ga prema Savršenom i Beskonačnom.

Čovjek nije vremenski ni pojavno fiksirana veličina. On nastaje, raste i tek bude. To znači da "čovjek biti znači čovjek postati" (Merlau Ponty). On nije ono što jest, on će tek doći. On dolazi. On je suvremenik budućnosti, a stranac u sadašnjosti. Stoga Fr. Pouget kaže: "Čovjek je budućnost čovjeka". To očituje da "je čovjek prirodna čežnja za natprirodnim" (W. Kasper). Stoga nikad i nigdje neće biti ni kraja ni granica. Iako živi u uvjetima vremena i prostora, ne da se njima zarobiti. Budući da je sobom nemoćan prijeći njihove granice, a istodobno ih se odriče, upućen je na drugoga.

Već je skolastička filozofija ustvrdila da *agere sequitur esse*. Ako čovjek makar željama i težnjama prelazi prirodne granice i kuša se nadživjeti u povijesti, u najmanju ruku dokazuje da on nije toliko prirodno, koliko povijesno i kulturno biće. To istodobno znači da on nije ono što jest, nego što će biti. I njegove neugasive i neispunjene želje na svoj način potvrđuju da on još nije on.

Prema tome, njegovo biti još nije dovršeno i gotovo. Na nj spada i ono što čovjek može biti i što po svojoj konstituciji treba biti. U sadašnjem stanju on je obećanje koje se tek u budućnosti ili vječnosti mora ispuniti. Zato je njegovo povijesno življenje zamršen i trajan proces njegova rađanja. Svaki je domet u tom pogledu u vremenu i prostoru nuždan, ali ni pošto nije potpun oblik njegove egzistencije. On je odveć velik da bi se u povijesnoven-

skim granicama mogao potpuno ostvariti. S druge strane, on je istodobno odveć malen da bi to sam sobom mogao postići. Zbog toga je po svojoj konstituciji nezadovoljno biće. Osjeća se kao u okovima. Nije još on, a htio bi biti. Htjeti je u njemu, ali nije i ostvariti. Ta činjenica postaje to nepodnošljivijom zbog spoznaje da je svim svojim bićem upućen na Punitu, a da je sam, prema svojem vlastitom iskustvu, ne može postići.

Osim toga, njegov mu plač kaže da je nešto izgubio i da, prema tome, nije potpun. On, dakle, nije samo nemoćan nego i bijedan. Ali, upravo “spoznaja njegove bijede ujedno je spoznaja čovjekove veličine” (B. Pascal). Ako sam sebe ne može ostvariti, može to učiniti Bog. Štoviše, čovjekova struktura sa svim svojim svojstvima, težnjama i sposobnostima koja, kao i sve stvoreno, potječe od Boga, već je Božje proročanstvo koje će Bog zbog vjernosti sebi sigurno ispuniti, pa makar to bilo s čovjekovom suradnjom.

Čovjek je individualno, ali isto tako i društveno biće (*zoon politikon*). Njegovoj strukturi pripada i društvenost kojom je upućen na drugoga i o njemu ovisan. Najveći je drugi, prema Božjem učovječenju, sam Bog. Bez drugoga se ne može ni roditi ni ostvariti. Odbacivanjem te društvene dimenzije od čovjeka se pravi karikatura koja nije ni čovjek niti se može ponašati kao čovjek. Njegova društvenost traži prikladne oblike zajedništva, počevši od obitelji do najrazličitijih plemenskih, gospodarskih, državnih i kulturnih zajednica. One moraju biti takve da služe čovjeku. Ne smiju nikad zaboraviti da su one radi njega, a ne on radi njih. Svrha im je roditi cijela, zdrava i

savršena čovjeka i ukloniti sve što ga u tome ometa i onemogućava.

Budući da je čovjek slika Božja i dijete Božje, proizlazi da je čovjek čovjeku brat. Na tom i ostalim bitnim čovjekovim svojstvima zasnovana su sva ljudska prava. S njima stoje i padaju. Sve ljudske zajednice, počevši od obitelji, ako će biti uistinu u čovjekovoj službi, moraju u sebi štiti bratstvo i biti neki njegov oblik, jer ono je zahtjev čovjekove biti.

Čovjekova razgradnja

Marx je tvrdio da je pravi čovjek samo onaj tko pripada "pravoj" klasi, rasizam je priznavao čovjekom samo onoga tko je pripadao "pravoj" rasi, naciji i narodu. Fundamentalizmu je čovjek onaj tko pripada "pravoj" vjeri. Ostale ideologije imaju svoje posebne modele čovjeka. Sve što se u to ne uklapa uporno nijeću i odbacuju. U skladu s tim, misle da su im dopuštena sva sredstva da svoj model ostvare, a svaki drugi onemogućuje.

Inzistiranje na krivoj slici čovjeka rodilo je, posebice u ovom stoljeću, užasne ratove, ubojstva, koncentracijske logore, Gulage, Hirošimu, Nagasaki s golemim hekatombama stotilijunskih žrtava.

Osporavanjem i oduzimanjem čovjeku, bilo u teoriji bilo u praksi, elemenata i svojstava, pogotovo bitnih, ili njegovim prekvalificiranjem u nešto drugo nego što jest, on se razara i svodi na karikaturu. Njegova povezanost s Bogom, kako se očitovala u Božjem učovječenju u Kristu, egzistencijalne je naravi. Bez Boga i životne povezanosti s njim jednostavno nema pravoga čovjeka. Stoga je ateizam u bilo kojem obliku antihumanistički.

On je i antiznanstven, iako se uporno poziva na znanost. Bog po svojoj naravi nije objekt znanosti. Stoga je znanstveno osporavanje Boga i čovjekove povezanosti s njim ideologija, a ne znanost.

Unatoč tome, ateizam je stalan pratitelj života i povijesti. Postoji u više vrsta i oblika, ali se svi svode na teorijsko ili samo praktično nijekanje Boga, već prema tome niječe li se njegova egzistencija ili se u njemu ne priznaje najveća vrijednost, iako se teorijski ne niječe njegovo postojanje. I jednim i drugim ateizmom bilo je osobito XX. st. snažno obilježeno.

Posebno se u posljednje vrijeme brutalno nametao marksistički ateizam koji je, ruku pod ruku s praktičnim ateizmom, poharao svijet, obesmislio život, poremetio odnose među ljudima, ugrozio kulturu, napredak i mir, pa i sam ljudski život.

Nijekanjem i nepriznavanjem Boga kao najveće vrijednosti nužno se niječe i odbacuje čovjeka koji je Božja slika. Ateizam je stvorio nerješive probleme i teškoće. Postajući u nekim društvima općim i isključivim nazorom na svijet, nije riješio ni jedan glavni problem koji se tiče čovjeka. Pitanja njegova podrijetla, svrhe njegova života, smisla patnje i smrti ateizam je ostavio bez pravoga odgovora. Slika čovjeka koju je stvorio o njemu nije mu to ni mogla omogućiti, nego je umjesto pravih odgovora na legitimna pitanja stvorio nove probleme kojih bez njega ne bi bilo. To je dovelo i stalno dovodi do strašnih i ubitačnih posljedica za čovjeka i njegov okoliš.

Svi su ateizmi zbog svoje zajedničke idejne podloge srodni i u savezništvu jedan s drugim, ne samo protiv Boga nego i protiv čovje-

ka. Trenutačno ili ponekad trajnije neslaganje i sukobi među njima nisu i ne mogu biti načelni. Naprotiv, ateizmi se međusobno dopunjuju i pomažu. To pokazuje i iskustvo iz Drugoga svjetskog rata. Najprije su predstavnici nacionalsocijalizma i komunizma Hitler i Staljin sklopili međusobno savez, iako su međusobno bili ljuti politički protivnici. I jedan i drugi bili su jednako protiv Boga i čovjeka. Domalo su predstavnici takozvane zapadne demokracije i komunizma sklopili međusobno savez protiv fašizma, iako su dobro znali da Staljin nije ništa manje krvoločan od Hitlera.

Prema djelu *Zločin, teror, represija - Crna knjiga komunizma* koju su napisali ugledni francuski povjesničari, a god. 1997. izdao francuski bivši maoist Stephane Courtois, komunističke su partije po svijetu, posebno u zemljama u kojima su se nasilno domogle vlasti, poubijale oko 100 milijuna ljudi, žena, djece i staraca. Sam je staljinistički režim u bivšem Sovjetskom Savezu poubijao desetke milijuna svojih nevinih građana. Ali, to zapadnim demokracijama nije smetalo da stupe sa Staljinom u savez i da na svršetku rata zajedno s njime sude njemačkim ratnim zločincima koji su poubijali četiri puta manje ljudi nego Staljin i njegovi komunistički ortaci. Tu je, što se tiče Staljina, veći zločinac sudio manjem, i to uz puni pristanak predstavnika zapadne demokracije. Kriterij je bio politički i materijalni interes i sila, a ne moralna načela.

U Nuernbergu su suci bili jači, a ne pravedniji. Pravednih nije ni bilo. Zločinstva su se činila ne samo na jednoj strani, u Auschwitzu, Mathausenu i Dachauu, nego i na dru-

goj. Ako se za mjerilo uzme čovjek, što je jedino opravdano, a ne nešto drugo, onda je ubijanje nevinih, uime bilo kojih ideologija ili načela, jednako zločin protiv čovječnosti.

A na obje je strane brutalno stradao čovjek. Ubijali su ga i pobjednici i ratni gubitnici. Način je ubijanja manje važan, a pošteno rečeno, jedva se i razlikovao onaj u pobjednika od onoga u pobijedenih. Nemilosrdno i bezobzirno bombardiranje njemačkih gradova Dresdena, Hannovera, Stuttgarta i Muenchena "tepih" bombama i ubijanje samo u jednoj noći više od sto tisuća nevinih ljudi, žena, djece i staraca nesumnjivo je zločin protiv čovječanstva. Međutim, na pobjedničkoj strani oni koji su sijali smrt dobivali su odlikovanja, a oni koji su na drugoj strani ginuli bili su krivci.

Nema razlike između američkog spaljivanja nevinih ljudi atomskim bombama u Hirošimi i Nagasakiju i nacističkoga u plinskim komorama, osim u imenu i prezimenu onih koji su to činili i nazivu gradova u kojima se to činilo. Zločinstva se, s obzirom na razne ideologije, jedna od drugih ponešto razlikuju, ali ni pošto bitno. Sva su utemeljena na krivoj slici čovjeka i postupku prema njoj i sva su protiv čovječnosti.

Razgrađen čovjek svuda nosi sa sobom sebe i s neredom u sebi stvara nered u obitelji, državi i cijelom svijetu. Danas polovica srušenih brakova i razorenih obitelji u svijetu potvrđuje koliko je čovjek postao nečovjekom. Postupak prema drugom postao je nečovječan. Ženidbene rastave, milijunski pobačaji – oko pedest milijuna godišnje – pokazuju koliko je strašna čovjekova slika i karikatura.

Kakvu sliku čovjek nosi u sebi, takvu primjenjuje i na drugoga. Drugi mu nije čovjek nego stvar, sredstvo, sladak zalogaj ili nešto što se jednokratnom ili višekratnom upotrebom potroši. Stoga su njegove zajednice samo interesne naravi, odnosi čoporski, a postupci zvjerski.

Čovjekovi su kućni ljubimci životinje, a djeca teret kojega se najnehumanijim načinom želi osloboditi. Zato ima sretnije djece koja nemaju roditelja od one koja ih imaju.

Svjetski tisak donosi kako se od pobačene djece prave kozmetički preparati za pomlađivanje starijih bogatijih osoba. Istodobno se javlja da se u klinici jedne europske zemlje čine pobačaji kako bi se opskrbljivalo djecu bogatijih zemalja rezervnim dijelovima. Kakvu vezu s tim imaju ljudska prava, pravda, napredak, humanizam, kultura? Što je to drugo nego cinizam, parola i žvakaća gumica u ustima političara, takozvanih humanista, zagovornika neograničene slobode, predstavnika Europe i Ujedinjenih naroda?

Zagovornici i promicatelji demokracije u Bruxellesu, primjerice, ustaju protiv datuma izbora u suverenoj državi Hrvatskoj, a šute kad je riječ o zločinima koji se čine pobačajima i u njemu, i u EU, i u cijelom svijetu. Ljudi nisu samo izgubili orijentaciju nego i kriterij djelovanja i podlogu na kojoj mogu opstati.

Ovoga časa ženidbene rastave, pobačaji, droga, AIDS, prostitucija, homoseksualnost, pedofilija i opća nezaposlenost pišu svjetsku povijest. Zapravo, pišu Apokalipsu u suvremenoj verziji u kojoj nebeski Anđeo viče: "Tko je dostojan otvoriti knjigu i razlomiti njezine pečate?" A vidjelac konstatira da "nitko na nebu

ni na zemlji, ni pod zemljom ne mogaše otvoriti knjige i njezinih sedam pečata!” (Otk 5,5). Ali, s radošću upire na Lava iz Judina plemena, Davidova Izdanka, Isusa Krista, pravoga Boga i pravog čovjeka, i kaže da to samo on “može” (isto).

Ujedinjeni narodi su nakon žalosnog iskustava iz Drugoga svjetskog rata već god. 1945. tvrdo i svečano odlučili: “Nikad više rata!” Radi toga su izglasali Deklaraciju o ljudskim pravima, stavili joj na raspolaganje brojne i snažne ustanove, poduprli je golemim novcem, njezino kršenje sankcionirali velikim kaznama i zaštitili je moćnim vojnim savezima. Facit je toga svega zamjena Ujedinjenih naroda razjedinjenim narodima, nastanak epidemija ratnih sukoba, svakodnevnih hladnih i vrućih ratova, ustoličenje ljudske nejednakosti, društvene i socijalne nepravde, povećanje nezaposlenosti, ozakonjenje ženidbenih rastava, pobačaja i homoseksualnosti, divljanje liberalizma, promicanje narkomanije i ubrzavanje čovjekove razgradnje.

Nitko pametan neće reći da je to doista i program Ujedinjenih naroda ili logična posljedica Deklaracije o ljudskim pravima. Također, nitko razborit neće zaniijekati da bez Ujedinjenih naroda i njihova kakva-takva dosadašnjeg napora ne bi bilo kudikamo gore u svakom pogledu. Međutim, dobri poznavatelji današnjih prilika u svijetu i njihovi trijezni analitičari ustanovili su da danas ima, više nego ikada prije, ženidbenih rastava, pobačaja, narkomanije, nezaposlenosti, gladi, društvene nejednakosti i samoubojstava. To upućuje na pogrešan stav prema osnovnim vrijednostima i pristupu k njima.

Pregled i analiza teorijske i praktične aktivnosti Ujedinjenih naroda počiva na neujednačenu pogledu na čovjeka, njegovoj krivoj slici i neadekvatnu odnosu s Bogom. Najprije je Bog omalovažen i otjeran u privatnost. Zatim je logikom povezanosti čovjeka s Bogom kao njegovom živom slikom i sam čovjek postao sporedna i nikakva vrijednost. Različiti i suprotni stavovi i prema jednom i prema drugom razorili su podlogu svemu ostalome, a na prvome mjestu životu, redu, miru i pravom napretku. Stoga nije čudo što su današnji Ujedinjeni narodi razjedinjeni narodi i pravi konglomerat svega i svačega. Bez čvrstog i trajnog temelja u sebi osuđeni su na sudbinu nekadašnje Lige naroda, jednaku sudbini Babilonske kule. Jedinstvo se razbilo na blokove, Prvi, Drugi i Treći svijet, a jednakost na velike i male, društvena pravda na bogate i siromašne, bogati Sjever i siromašni Jug. Tu je nestalo mjesta čovjeku. Umjesto sebe postao je žrtva, ne samo u potlačenim nego najprije u tlačiteljima, ne samo u izrabljivanima, siromašnima i odbačenima nego najprije u onima koji su ga u taj status prebacili.

Osnovne dogme, na kojima počivaju Ujedinjeni narodi, demokracija, slobodno tržište i globalizacija, malo ili nimalo vode računa o Bogu i čovjeku i njihovoj povezanosti. Kvaliteta svake zajednice ovisi o kvaliteti onoga od čega je sastavljena. Primjerice, zajednica je ptica jato, ovaca stado, vukova čopor, zvjeri zvejinjak. Što je zajednica ljudi? Ono od čega je ona sastavljena. Njezina kvaliteta ovisi o kvaliteti čovjeka, a čovjek o ostvarenoj ili neostvarenoj slici Božjoj u njemu. Pa, ako Boga nema ili se ne uzima u obzir, onda nema ni čovjeka,

njegove žive slike. Tada svakoj ljudskoj zajednici, pa i najdemokratskijoj, ne preostaje ništa drugo da bude nego neljudska, čime može biti za čovjeka gora od bilo koje zvjerske zajednice. Jer, demokracija je vlast naroda, a narod je ono što je u njemu čovjek. Ako taj čovjek nije pravi, izvorni čovjek, kakav se objavio u Isusu Kristu, onda je u demokraciji moguće sve najgore. U njoj bi trebao biti kriterij Božja slika u čovjeku, a ne demokratska većina. Samo to osigurava čovjeku, bio u manjini ili u većini, pripadao ovome ili onome civilizacijskom krugu, jednako neotuđiva ljudska prava. Inače je demokracija vladavina rulje i tiranija koja zatire čovjeka. Zato je Winston Churchill izjavio: "Demokracija je najgori oblik vladanja, ali boljega nema." Rekao je to, valjda, zato što je mislio da, po njegovoj koncepciji svijeta, boljega ne može ni biti. Nema ga, ako se isključi utjelovljeni Bog. Ali, ako se ta činjenica uzme ozbiljno u obzir, otkriva se u samom čovjeku neka misteriozna numinoznost i bratska dimenzija koja se bratstvom izdiže iznad demokracije i postaje vladavinom braće umjesto vladavinom sumnjive konkretne demokratske većine.

Nekoć, a negdje i danas, razvikana Francuska revolucija, nadahnuta deističkim i ateističkim idejama enciklopedista, krvavo se obračunavala s Bogom i čovjekom. Pa, ako se prihvati načelo da je zločin protiv samo jednog čovjeka zločin protiv cijelog čovječanstva, onda se zna ljudska i moralna vrijednost Francuske i svake druge demokratske revolucije, koja čovjeka čini sredstvom umjesto ciljem. A upravo to čine i današnje demokracije, koje su, usput rečeno, ponekad potpuno jedna drugoj su-

protne, iako sve sebi svojataju demokratsko ime.

Danas je na cijeni tip zapadne demokracije koja se liberalnom tržišnom ekonomijom, slobodnom konkurencijom i ekonomskom globalizacijom predstavlja uzornom i jedino sposobnom osigurati ljudska prava, slobode i najbolju budućnost svim ljudima. Njezina je temeljna zabluda kriva slika čovjeka i postupak prema njemu.

Nositeljima zapadne demokracije nije isto njihov čovjek i čovjek ostalih naroda. SAD, Rusija, Francuska, Velika Britanija i Kina imaju stalno mjesto u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda i pravo veta. To im omogućava da se svojim stavom i postupkom suprotstave svim drugim narodima i njihovom čovjeku. Time se drugi narodi stavljaju u podređen položaj, stvara se nejednakost i ruši jedinstvo koje se inače pretpostavlja i koje bi trebalo zaštititi i promicati. Jer, ako je u temeljima demokracije različita mjera vrijednosti i trula neravnopravnost, onda je to uzrok nereda, nepravda i općeg kaosa koje bi Ujedinjeni demokratski narodi tobože željeli spriječiti. Načelo slobodne konkurencije koju pretpostavlja globalizacija ne vodi ni slobodi, ni napretku, ni boljoj budućnosti čovjeka i svijeta. Ta sloboda terorizira i ubija slabijega. Dati jednako pravo jakom i slabom da svaki slobodno radi što hoće – nije za slaboga nikakva sloboda, nego propast. Istina, oba su jednaki na startu, ali nemaju jednake uvjete za konkurenciju; nisu jednako zdravi, uvježbani i vješti. Provedba slobodne konkurencije uništava male privrede malih naroda i u njima čovjeka. To je najbrži put i najuspješniji način stvaranja novih kolonija od ma-

lih zajednica i država i modernih robova od njihovih ljudi. To opet dovodi do smrtnih neprijateljstava, krvavih revolucija, bezobzirnih ratova i općega kaosa. I to će se nastaviti sve dotle dok jaki ne budu moralni, a moralni jaki.

Tko je jači pobjeđuje i počinje misliti da je tim pravedniji i bolji od pobijeđenih i svih drugih. Tako se "s pravom" nameće za suca i učitelja morala, zaštitnika slobode i čovjeka. Gospodarska globalizacija, koju posebno zagovaraju i nameću jači, sa svojom bezobzирnom slobodnom konkurencijom stvara nepravdu i potiče ratove. Male zemlje svodi na prosjački štap, a čovjeka na stvar. Sve su njezine pobjede zapravo pobjede nad čovjekom kojega se ne ubija samo u potlačenima i pobijeđenima nego i u tlačiteljima i pobjednicima. Jer, tko u sebi ubija čovječnost, ubija i čovjeka.

Postupci su jačih ekonomija prema slabim i velikih naroda prema manjim svojevrsan kanibalizam koji se razlikuje od onoga među nekim primitivnim ljudskim grupacijama po tome što se služi nožem i viljuškom. On se oglasio iz dna svojega srca u Vukovaru pjesmom: "Slobodane, šalji nam salate! Bit će mesa, klat ćemo Hrvate!" I onaj tko je to mirno gledao porekao je u sebi čovjeka s ljudskim srcem i bratstvom. Jer, u kojem društvu nije mjerilo čovjek, nije ni ljudsko, niti se može ponašati ljudski.

Svjetska literatura to stanje duha i situaciju koju stvara u svijetu promatra kao borbu Svjetla i Tame, Dobra i Zla. Kršćanstvo tu istu situaciju naziva Apokalipsom koju je Ivan apostol opisao vrlo jarkim bojama. Pogrešno je njezin sadržaj odgađati za kraj svijeta i svoditi isključivo na njegovu katastrofu. Ona govori

o suvremenim i budućim događajima. U prvi mah se čini sumornom, fatalističkom i katastrofalnom. Ona to na prvi pogled i jest, ali to nije ni sve ni posljednje. Apokalipsa je Radosna vijest. Jer, nakon borbe glavnih protagonista događaja, na jednoj strani Zmaja i Zvijeri, a na drugoj Jaganjca i Žene, slijedi veličanstvena pobjeda nad Zmajem i Zvijeri, oslobođenje čovjeka i nastup nove zemlje i novoga neba koje će naseliti oni što će im na čelima biti ispisano Jaganjčevo Ime (Otk 14, 1).

Zla koja prethodno raznose viloviti jahači na Bijelcu, Ridanu, Vrancu i Zelenku: strah, nemir, glad i smrt, a nadopunjuju ih druga zla kozmičkih razmjera kojima sedam trublja najavljuju urnebesan nastup – već su na svjetskoj pozornici ili joj neminovno pristižu. Više od stotinu milijuna ubijenih, milijarde gladnih i druge milijarde degradiranih neljudskim odnosima i postupcima do roba, stvari i sredstva za nemoralne ciljeve te stravična prijetnja da se posvemašnjim zagađenjem okoliša uništi svaki život na Zemlji, dokaz je apokaliptične stvarnosti.

Usred nje se pokazuje “Žena obučena u sunce... Na glavi joj dvanaest zvijezda... trudna... u bolovima i mukama rađanja” (Otk 12, 1-2). Pred nju, “koja je imala roditi”, stade Zmaj “da joj proždrije Dijete čim se rodi. I ona rodi sina... Dijete joj bi doneseno k Bogu i njegovu prijestolju, a Žena pobježe u pustinju, gdje joj Bog pripravi sklonište” (Otk 12, 6). To je, po svim znakovima, Međugorje u kojem se sa svojim djetetom na rukama pokaza vjerodostojnim svjedocima i očitova da je ona Bl. Djevica Marija, Majka svih ljudi, te da je došla zato što vidi da su ljudi, njezina dje-

ca, u velikim nevoljama iz kojih sami ne mogu izići, a ona im želi u tome pomoći. Nije spomenula koje su te velike nevolje, ali je lako spoznati da su to upravo one koje danas najviše tište čovječanstvo.

Dobri analitičari i poznavatelji današnje situacije u svijetu kažu da je uzrok svim tim velikim nevoljama odsutnost Boga iz čovjekova srca, a s Bogom i čovjeka. Ako su oni odsutni u čovjekovu srcu, onda su i u obitelji, društvu, državi i cijelom svijetu. Logično bi tim istim nevoljama bio lijek u prisutnosti Boga, pa s njim i čovjeka u čovjekovu srcu, obitelji, društvu, državi i cijelom svijetu.

Dijete Isus, pravi Bog i pravi čovjek, kojega je prigodom već prvoga ukazanja Gospa držala na svojim rukama, izravno pokazuje na lijek, a istodobno i na nevolju kojoj lijek odgovara. Odsutnost Boga zbog podcjenjivanja, prezira i odbacivanja povlači za sobom prezir i odbacivanje čovjeka, jer on je živa slika Božja. Zbog toga su u cijelom svijetu nastali toliko veliki nerješivi problemi i brojne nesnosne nevolje. Jer, izgubivši životnu vezu i uredan odnos s učovječenim Bogom u Isusu Kristu, čovjek je ugrozio sebe i ostao bez podloge za opstanak. Tako je zapao pod udar stravičnih posljedica kojih se sam nije znao ni mogao osloboditi.

U Isusu Kristu, kojeg je Gospa pokazala i ponudila svijetu, ljudi mogu prepoznati pravoga Boga i pravoga čovjeka i spoznati da je čovjekovo biti i postojati vezano uz Boga, tako da bi se bez njega morao vratiti u ništa, odakle je i došao.

Sve su današnje ljudske zajednice, počevši od obitelji do Organizacije Ujedinjenih naroda, deficitarne čovjekom. Umjesto da mu bu-

du rodilištem i krilom, postale su mu tamnicom i grobištem. Nedavno je *Amnesty international* konstatirala kršenje ljudskih prava u svim zemljama svijeta. Među deset najgorih ubrojena je i Jugoslavija. SAD su u tom pogledu 65. po redu. Ali, to ne smeta ni njoj ni drugim velikim silama, koje imaju pravo veta u Vijeću sigurnosti, da sude i osuđuju i one zemlje koje su u gaženju ljudskih prava iza njih, kao primjerice Hrvatska koja je, prema spomenutom izvješću, 73.

Godine 1997. u Kyotu je izdan dokument sa zahtjevom smanjenja ispuštanja u atmosferu ugljičnog dioksida, kojim se opasno probija spasonosni ozonski omotač. Kako je poznato, on štiti zemlju od spaljivanja. Samo je 14 zemalja potpisalo taj dokument. Posebno su se tome usprotivile Rusija, Japan i SAD koje prednjače u zagađivanju atmosfere. I ne samo da nisu potpisale spomenuti dokument, nego iz godine u godinu sve više zagađuju atmosferu.

Iste te zemlje vrlo su se usprotivile zabrani proizvodnje i uporabe nagaznih pješačkih mina, jer bi im se smanjila materijalna dobit od njihove prodaje.

Prije nekog vremena rodila se u krilu Ujedinjenih naroda inicijativa da se osnuje svjetski međunarodni sud koji bi sudio svim zločincima čovječanstva, bez obzira na to kojoj državi pripadali. SAD su odbile mogućnost da njezinim građanima sudi itko drugi nego one. Ali te iste SAD uspostavile su međunarodni sud za ratne zločince u Den Haagu – da se sudi eventualnim zločincima iz drugih zemalja koji su ponekad manji od njihovih.

Osim toga, sve velike demokratske zemlje proizvode golemu količinu najubojitijeg oruž-

ja i prodaju ga nedemokratskim režimima koji ga upotrebljavaju za zatiranje sloboda, gaženje ljudskih prava i ubijanje nepoćudnih ljudi.

Više-manje sve su današnje državne, političke, kulturne, znanstvene i gospodarske zajednice, uključujući najdemokratskije, zanemarile ili sasvim odbacile pravu sliku čovjeka koja im jedina jamči humanost. Izgubile su je najprije u sebi. Odatle tolike razlike i suprotnosti među njima u svijetu. Bez čovjeka u sebi same se pretvaraju u ruševine i balast.

Povijest je puna dokaza kako su se nekad veliki i glomazni društveni i državni organizmi pretvorili u velike ruševine i gomile. Tu su sudbinu doživjela nekad golema carstva: babilonsko, egipatsko, perzijsko, tatarsko, grčko, rimsko, otomansko, a u najnovije vrijeme i sovjetsko. Nijedno od njih nije palo udarom izvana, nego jednostavno unutarnjim urušavanjem. Bez čovjeka ni prošlost, ni neki materijalni i tehnički napredak ne obećavaju ikakvu budućnost osim ništavila. Interesi koji su se nametnuli za kriterij moralnosti, humanosti i napretka suprotstavljaju ljude jedne drugima, potiču na ratove koji svojom rušilačkom logikom dovode do uništavanja i čovjeka i svega što je stvorio.

Isto tako, jednostrano inzistiranje na ljudskoj horizontalnoj i materijalnoj dimenziji, a zanemarivanje vertikalne, ne vodi ničemu boljemu. Na tome su pali mnogi inače veliki narodi. Već su stari Rimljani morali priznati: "*Balnea, vina, venus faciunt vitam nostram; balnea, vina, venus corrumpunt vitam nostram*". Nijedan se organizam ne može održati, ako mu je osnovna stanica kancerozna. Ne postoji, niti može postojati, nikakva društvena, kulturna,

vjerska i državna veličina, ako u njoj nije čovjek velik. Bez njega u sebi sve su samo velike i opasne gromade problema, prijetnji i brda ruševina.

Čovjekova ponovna izgradnja

U svezi s tim treba istaknuti da je, prema kršćanskom moralu, čovjek tako povezan s Bogom da ga bez njega jednostavno nema. To što bi bilo njegova je karikatura, torzo, žalosna uspomena i opasno ništa. On je tako s Bogom povezan da s njim čini neusporedivo čvrsto jedinstvo u kojem oba ostaju različiti, ali nerastavljivi. Nijedna društvena ustanova, počevši od države do UNO-a, koja odbacuje Boga ili ga rastavlja od čovjeka, nema ništa s čovjekom. Isto tako, nijedna vjerska zajednica koja žrtvuje čovjeka, nema ništa s Bogom. Prema Bibliji, vrhovni je zakon morala čovjeku: *Budi što jesi!* A on je živa slika Božja.

Treba odlučno upozoriti i alarmirati svijet da je ateističkoantiljudski virus inficirao cjelokupno ljudsko društvo i ugrozio ne samo red, mir i budućnost čovjeka nego i njegov goli biološki opstanak.

Budući da je sve zatajilo i onemoćalo, da se spriječi finale toga, ustala je Gospa, "Majka svih ljudi" (Drugi vatikanski sabor) i došla u Međugorje noseći učovječenog Boga na svojim rukama i u njemu pokazujući pravoga čovjeka čija je slika u današnjem svijetu tragično unakažena, pogažena i odbačena. Gospa snagom svojega bogomajčinstva s bolima, ali i s uspjehom, u Sinu rađa sinove, novoga čovjeka kojemu je Krist Glava, a ljudi udovi (Rim 12, 5; Gal 3, 28), koji s Kristom ima zajednički život, sudbinu i budućnost.

Gospina su pojava i djelovanje u Međugorju upitni samo onima koji ne znaju da je ona Majka. Zato bi pravi veliki problem bio da se u ovim sudbonosnim opasnostima za čovjeka kojemu je ona Majka, nije pojavila, a ne to što se pojavila. Njezino je ukazanje poseban izraz majčinske ljubavi i brige za svoju djecu. Da to nije učinila, trebalo bi sumnjati u njezino majčinstvo, ljubav i moć. A sad, njezina pojava sve to afirmira i pokazuje.

Novi čovjek kojega Gospa danas s bolima rađa već odrasta i jača (Lk 2, 40), prema njezinoj uputi – vjerom i obraćenjem. Tako postaje sposoban stvoriti novi svijet i nove Ujedinjene narode koji se u Međugorju već regrutiraju od svakoga naroda, plemena, jezika i puka (Otk 14, 6). Samo su to pravi Ujedinjeni narodi koji su dostojni svojega imena. Oni su jedinstveni izvornom slikom čovjeka u sebi koji je jedan drugome brat. Međusobno se ravnaju životnim zakonima bratstva, a ne papirnatim deklaracijama gnjile demokracije. Postoje samo ti Ujedinjeni narodi. Drugi su, koji se tako samo nazivaju, razjedinjeni narodi. Stoga, ako je itko zaslužio Nobelovu nagradu za mir, prije svih ju je zaslužila Gospa u Međugorju. Ili, ako netko, iako neobrazloženo, odbija priznati njezino ukazanje i djelovanje u Međugorju i svijetu, onda su je, što bi bilo još veće čudo od njezina ukazanja, zaslužila međugorska polupismena ili, bolje reći, nepismena djeca, jer su bolje od najpametnijih otkrili podmuklu smrtnu opasnost za čovječanstvo i našli joj jedino pravi i uspješni lijek.

Gospa je svojim ukazanjem izašla pred cijeli svijet da spriječi seobu naroda u ništa i spasi svoju djecu od propasti. Kad bi pao sa-

mo jedan čovjek, s njim bi palo cijelo čovječanstvo. Budućnost mora biti zajednička, ili će biti strašna.

Prema *The Observeru*, dvadeseto je stoljeće “stoljeće krvi”. Ono, ovakvo kakvo jest, može samo predati idućem stoljeću sve razloge i uvjete da bude od njega gore, ako ozbiljno ne shvati krizu čovjeka i odgovorno ne prihvati pomoć koju mu pruža Majka.

Ja ne vidim crno, ja samo vidim.

Ako se čovjek ne obrati i u sebi ne ostvari svoju autentičnu sliku koju je njegov Stvoritelj utisnuo u njega, svijet je tek na početku nevolja i uništenja koje dobiva svakim danom na ubrzanju – do Velikog praska.

U svezi s tim rješava se i pitanje obrane cijelog čovječanstva, a ne samo pojedinih naroda, posebice obrane malih od velikih. Veliki narodi nisu veliki po velikoj gospodarskoj, političkoj ili tehničkoj snazi. Njihova se veličina mjeri veličinom čovjeka u njima, priznanjem i provedbom njegovih ljudskih prava i pružanjem najboljih šansa za njegovo puno ostvarenje. I mali su narodi veliki, ako je u njima čovjek velik.

I najnovija povijest svjedoči da je bilo mnogo takozvanih velikih naroda s prestižnim državnim tvorevinama u kojima je čovjek bio malen, prezren i pogažen. Prije ili poslije uspostavilo se da su to bile zapravo velike društvene gromade nerješivih problema i na kraju velike ruševine, jer su društvene zgrade tih velikih naroda bile izgrađene od loša ljudskog materijala. Organizam je zdrav, snažan i trajan, ako je u njemu osnovna stanica zdrava. Veći je i jači mali narod koji nadživi sve katalizme od velikoga koji im podlegne. Povije-

sno iskustvo jamči da propadaju i veliki i mali narodi, ako nisu izgrađeni od pravoga čovjeka.

Kad su Staljinu predlagali da uspostavi diplomatske odnose s papom, odbio je prijedlog zajedljivim upitom: "Koliko taj papa ima divizija?" Danas nema ni Staljina ni njegovih pobjedonosnih divizija, a eno pape bez ijedne divizije, ali s čovjekom u sebi i u svojoj Crkvi. On je nedavno pohodio Gruziju, dio nekadašnjega Staljinova imperija, a Staljina nigdje.

Ivanova Apokalipsa potvrđuje da pobjeđuje Čovjek, a ne Zvijer. Ne može ga u tom omesti ni udar fizičke smrti. Jaganjac je bio zaklan (Otk 5, 9), ali je konačno pobijedio i s njim oni koji su na svojim čelima imali napisano njegovo Ime, ime teandričnog Čovjeka (Otk 14, 1), koje je definicija njegove osobe i ekspresija njegove biti. I u vukovarskoj su apokalipsi pobijedili mrtvi, mrtvi Čovjek, a ne živa Zvijer.

Problem obrane malih naroda od velikih s pravom se proširuje u problem obrane velikih naroda od njih samih, jer svojom krivom slikom čovjeka u sebi ugrožavaju i sebe i cijeli svijet. Zato je jedino uspješna obrana i jednih i drugih u njima ostvaren čovjek. Opasnost koja dolazi od neostvarenog čovjeka u velikim narodima bez sumnje je veća, jer oni raspolažu razornijim i masovnijim sredstvima razgrađivanja čovjeka i u sebi i u drugim, manjim, narodima. Ali, i mali narodi mogu biti – i to su uvijek – saveznici velikima protiv sebe, ako po njihovu uzoru i modelu izgrađuju u sebi krivu sliku čovjeka.

Praktične su posljedice toga stvorile goleme napetosti i sukobe i prijete još gorim. U

njihovu se rješavanju obično svi narodi najviše vole služiti ratom koji nikad ništa ne rješava, nego stvara nove probleme. Treba iskorijeniti uzrok, i to najprije u sebi. A to se obavlja unutra, u srcu svakoga čovjeka, promjenom krive slike čovjeka ili obraćenjem. Time nije isključena vanjska obrana na ljudski način i ljudskim sredstvima (*servato moderamine legitimae tutelae*). Tada to nije rat, nego samoobrana koju opravdava zakonita ljubav prema sebi.

Izgradnja svijeta od prekvalificiranog čovjeka u nešto drugo nego što jest vodi izravno u propast. Ako se čovjek postvari ili poživotinji, mora, htio ne htio, prihvatiti logiku koja iz toga slijedi: velika riba jede malu, veća zvjerka tamani manju; veliki kamen mrvi mali, veći narod uništava manji. To je moral koji vlada izvan čovjeka. Naprotiv, veliki *čovjek* ne jede maloga *čovjeka*, nego ga rađa, podiže i čuva.

Ovoga časa mali narodi strastveno žude ući u EU i atlantske asocijacije, misleći da će ih samo članstvo u njima poštediti od teških problema i osigurati im, osim opstanka, gospodarski procvat i svestran napredak. Pritom zabrinjava nedostatak trijezne analize opće društvene situacije i odgovornosti za budućnost. Ako je riječ o današnjoj Europi, valja znati da je ona prostor dvadesetmilijunske nezaposlenosti, rekordnih ženidbenih rastava, milijunskih pobačaja, teorijskog i još više praktičnog ateizma, prostitucije, pedofilije, narkomanije, globalizacije i AIDS-a. Ući u tu Europu znači sunovratiti se u nju poput Panurgova stada.

Ljudskim nevoljama i potrebama na osnovi prave analize društvenog stanja treba tražiti lijeka u smjeru Gospinih poruka u Međugorju, vjere i obraćenja, i riječi filozofa i obraćenika Andréa Malrauxa: "Dvadeset i prvo stoljeće bit će religiozno ili ga neće biti". Srećom, kardinal je Benardino Echeveria Ruiz već konkretniji i optimističniji izjavljujući usred Međugorja: "Ovo je božanski trenutak za svijet. Osim poruke i nazočnosti Marijine, važan je sav rad koji se ovdje obavlja. Osobno osjećam da je ovdje početak obraćenja cijele Europe" (*Glas mira* 5 / Zagreb, 1999. / 23).

Brutalno rušenje i krvavo zatiranje Vukovara samo je jedna od metastaza Zla koje već izbijaju po cijelom svijetu. Vukovarski su događaji dio opće Apokalipse u hrvatskoj verziji i na hrvatskom tlu, a vukovarske ruševine miljojazi koji pokazuju kuda je prošla apokaliptična Zvijer koja je naprije u agresoru ubila čovjeka, a potom je nečovjek, druga Zvijer sa žigom prve na čelu, stupio u njezinu službu i s njom nastavio ubijanje čovjeka u drugima.

Vukovar je također dobivena bitka za čovjeka i mjesto njegova oslobođenja. On je istodobno spomenik pobjede Žene s dvanaest zvijezda na glavi (Otk 12, 1). Ona koja je Majka svih ljudi, a odredbom Hrvatskoga državnog sabora i *Advocata Croatiae*, nije se htjela maknuti s poprišta borbe za svoje Dijete, kojemu je Glava Krist, a udovi svi ljudi (Rim 12, 5; Gal 3, 28), jer ga je Zmaj htio progutati. Sada to isto Dijete podiže na noge i upućuje ga u slobodu da se njome, kroz borbu, smrt i uskrsnuće, domogne svoje punine u vječnosti kojoj je, po svojoj autentičnoj, od Boga daro-

vanoj, strukturi i pravu, suvremenik i baštinik.

Vukovar opominje i obvezuje svakoga: biti čovjek i brat. Ako to, u pravom i dubokom smislu riječi, ne bude mjera svim narodima, svi će, veliki i mali, ostati bez budućnosti. A to nije usud, nego slobodan izbor koji mora biti potpuno odgovoran da bi bio pravi, a time i da bi budućnost svih ljudi bila budućnost pravog čovjeka, objavljena u Isusu Kristu.

Bonaventura
DUDA

ŽRTVA KAO
SEBEDARJE
IZ LJUBAVI
(1999.)

Tema mi je zadana.

Ipak, smijem reći - izvađena mi je iz srca.

Riječ žrtva nije oduvijek udomaćena u optičajnome hrvatskom jeziku. Čini se da je potekla iz crkvenoslavenskog u jezik hrvatskih biblijskih prevoditelja, i to polako - sve više iz XIX. stoljeća u XX., a danas je općenito udomaćena.

A sebedarje je riječ, čini se, rođena tek u ovom stoljeću, i to u drugoj polovici. Ušla je i u nove liturgijske prijevode. Po mišljenju nekih, "rodio" ju je Ivan Raos. Možda je francuske inspiracije - *le don de soi*, sebedarje.

Češće se i u besjedi i u napisima navraćam na tu riječ da bih istaknuo kvintesenciju riječi žrtva. Stoga i velim da mi je tema izvađena iz srca.

Reći ću odmah: žrtva se može shvatiti i u pasivnom i u aktivnom smislu. Riječ je ista, a razlika golema. Žrtva u pasivnom smislu pretpostavlja napadača, agresora. Žrtva u aktivnom smislu uključuje darivatelja. U žrtvi u pasivnom smislu jedan je čovjek napadač, drugi žrtva. U žrtvi u aktivnom smislu žrtva i darivatelj su ista osoba: čovjek je i svoja žrtva i svoj dar - za drugoga. Takva je žrtva uvijek sebedarna, a upravo po višku darivanja prerasta u čisto sebedarje, u najčišću ljubav.

U tom smislu žrtva-sebedarje sudbinski pokriva cjelokupni ljudski život, povijest čovječanstva i povijest svakoga čovjeka te je subitna riječi i zbilji koja se zove humanost, čovječnost.

Mogu reći da bez straha od protuslova: bez žrtve – dakako sebedarne – nije moguće biti čovjek.

I što si više sebedaran, to si više čovjek.

Nije li to i Isusova riječ: “Ljubi svoga bližnjega, kao sebe samoga!” (Matej 22, 39).

* * *

O prvom oficijelnom Danu Vukovara, naš je simpozij posvećen gradu Vukovaru – Vukovarcima i svima koji su s njima bili žrtva i u pasivnom smislu.

U ovaj spomen uključujemo i svaki naš grad i svako naše selo, i svakoga građanina Hrvatske i sve njezine građane koji su u ono vrijeme, sve do danas bili žrtvom u pasivnom smislu.

Mnogi još i danas izdržavaju, na ovaj ili onaj način, tu svoju pasivnu žrtvenost.

No, nadasve i ovim simpozijem želimo u sebi njegovati i dalje unaprijediti – ne samo spominjanjem nego i nasljedovanjem – njihovu žrtvu u aktivnom smislu, ono čudesno sebedarje tolikih Vukovaraca i svih naših ljudi koje je bilo na djelu i u onim najcrnijim danima i koje također, često nečujno ali duboko prisutno, još uvijek traje.

Upravo je to sebedarje, žrtveno i požrtvovno i koje ne traži naplatu, temeljna snaga svakoga ljudskoga društva, i Crkve i države, i svakoga doma i Lijepe naše domovine.

* * *

Bonaventura Duda
**Žrtva kao sebedarje
iz ljubavi (1999.)**

Prisjetimo se samo onoga pretužnoga, ali svetoga egzodusa naših Vukovaraca u studenome 1991.

Prizori uhvaćeni televizijskim kamerama potresali su tjednima svijet. Ispisivali su u svijesti ljudi, koji dotada nisu ni znali gdje je Hrvatska, ispisivali su naše hrvatsko ime, naše postojanje i vapili da nam se to temeljno ime i temeljno pravo postojanja prizna.

Ta djeca, ti starci, te žene, te djevojke – a da ni ne spominjem: ti branitelji – svakako su bili žrtve u pasivnom smislu. Svaki od njih i svi podjedno. Svako to ljudsko biće, naš čovjek bio je žrtva u pasivnom smislu.

Ali koliko se ljudskosti i sebedarja u tom istom času u tom egzodusu događalo i oko njih, a danasve u njima i među njima samima!

Bilo je, istina, tužnih i od tuge i apatičnih dječjih lica. Ali odjednom iskrsne neki dječčić koji diže ruku s prstima u znaku V – Victoria – Pobjeda. Baku koja jedva hoda podupire unučić. U majčinu naručju posve smireno sniva dijete... A da ni ne govorimo o onima koji su ih dočekali, prihvatili, za prvi čas smjestili, nahranili... pa sve ono susjedno događanje u godinama teškog izbjegništva...

A što istom reći o žrtvi onih koji su ustali u obranu svojega doma i svoje domovine, ne računajući što će biti s njima. Štoviše, posve svjesni da to stoji života. Ali što je život, moj život, kada je posrijedi takvo dobro, takvo blago koje se zove domovina. Lijepa naša domovina.

Nije bilo ni vremena da se sve to promisli, jednostavno se krenulo. Sveopći neki zanos – ali tako nutarnji, duboko izvriježen iz dubina

čovječnosti – nadoknadio je često pojedinčevu smišljenu odluku.

Na djelu je bila ona sveopća “sila teže” i pojedinčeve i sveopće čovječnosti koja se, evo, odjednom sva oslobodi i potvrdi.

I kad je riječ o domovini, o ne, to nije neka apstraktna imenica. Domovina je velika ljudska zbilja, velika ljudska vrednota, zapravo splet i skup mnogih vrednota.

U doživljaj domovine uključen je svaki domorodac, svaki čovjek. I ja i kraj mene drugi, jer je čovjek po prirodi altruističko biće, nikada se ne doživljam bez suodnosa s drugima koji umnožavaju moju pojedinačnost. Domovina, to je moja mati, moj otac, moja baka, moj djed. To je “stare slave djedovina”. To je moja žena, moje dijete, moj susjed, moji najbliži i moji najdalji. Domovina, to smo mi svi.

I sve se to odjednom skupi, i u čovjeku pojedincu i u ljudskoj skupini, te se pretače u odluku koja odražava spontanu procjenu da su sva ta neprocjenjiva dobra, o da – jedno sveopće dobro za koje je vrijedno i dragocjeno, za koje je čovjekova dužnost i čast žrtvovati i sam život, pa stajalo što stajalo.

“Dulce et decorum est pro patria mori! Za domovinu mrijeti kolika je čast!”

I svi oni što su stajali na braniku u rovovima, u blatu i vodi, u šikarju što bode ili u trku po otvorenom – svi su oni bili, dakako, i žrtve u pasivnom smislu, ali nadasve bili su to u aktivnom smislu, ljudi sebedarni za spas drugih.

Pa sve da su trpjeli, i pali, tek kao pasivna žrtva, bili bi dostojni poštovanja. No, bez aktivne žrtvenosti i bar bez minimuma sebedar-

ja sav bi ovaj pokret bio i nerazumljiv i neostvarljiv.

Nismo li u ono vrijeme pjevali, Boga zazivali: “Uzmi život od mene, pa ga podaj njoj” – mojoj domovini, mojim ljudima, ljudima “koji blaguju pri oltaru tvom”.

I koliki je to bio napon, i u pojedincima i u svemu tomu ljudstvu, teško je mjeriti ljudskim mjerama. Svakako je bio nadčovječki, herojski – i u dubinu i visinu, i u dužinu i širinu.

Izvana je to izgledalo: bijeda i nevolja, poraz, ali iznutra bio je to golem, nadljudski potencijal koji nas smije i mora ispuniti i ponosom i odgovornim poštovanjem.

I nemam straha da će tko doista čovječan pomisliti da hvalim rat. No, u tolikim inverzijama kojima smo sve više podložni da se upitno postavljamo prema svim vrednotama, potrebno je i da na to upozorim. Zaboga, ne hvalim rat, hvalim obranu od rata, suprotstavljanje ratu, onu temeljnu volju za mirom koja više nije imala alternative.

Potencijali koji su tada, i u prvom času i u susljedno vrijeme, bili ostvareni i te kako i danas obvezuju: da se njima ne poigramo te ih ne proigramo. Štoviše, da ih trajnim i svagdanjim njegovanjem naše pojedinačne i skupne čovječnosti sve više umnažamo i pretačemo u naš sveopći napredak.

Samo se tako stvara i stječe i pojedinačna i opća narodna pričuva velikih energija čovječtva za budućnost.

* * *

Već sam istaknuo: žrtva za domovinu, sebedarna, sadrži u sebi cijelu lepezu vrijednosti.

Svakomu je čovjeku njegov život vrhunska vrijednost, ali dati život da obranim svoj i još više tuđi život svakako je nadvrijednost. Pa to i nije tuđi život, to je život koji spada u nešto moje, jer život moje matere, moje žene, mog djeteta – to je moj život. Ja nisam samoživi čovjek. Pa i kada to nije spojeno sa smrću, a nadasve kada to jest: žrtvujući svoj život za njih, darujući ga za njih – zapravo potvrđujem samoga sebe, i to u najvišoj mjeri.

Padam, jer to spada u moj identitet.

To je i Krist Gospodin rekao i za se i za sve svoje učenike: “Od ove ljubavi nitko nema veće: da tko položi svoj život za svoje prijatelje” (Ivan 15, 13).

To i nije žrtvovani život, to je darovani život. I svatko ima pravo, a nerijetko i dužnost da se tako daruje, životno. I Krist je o sebi kazao: “Nitko mi život ne oduzima, nego ga ja sam od sebe polažem (jer) imam vlast položiti ga” (Ivan, 10, 18).

Navest ću samo jedan primjer koji me se u ono vrijeme duboko dojmio i postao mi simbolom. Bilo je to prije tridesetak godina, dogodilo se u riječkoj luci. Pri porinuću golemog teretnjaka za prekoceanske plovidbe po narudžbi jedne švedske kompanije, brodu više ne znam imena, odjednom je u utrobi broda izbio požar u kojemu je izgorjelo više ljudi. Iz toga je pakla izjurio jedan da se spasi. Zapamtio sam mu dobro ime – Bruno Benussi. Jedva se dohvatio zraka, kadli za sobom čuje jauke onih koji su gorjeli i strelimice ponovno odjuri u taj pakao da bar kojega spasi. Izgorio je s njima.

Možda toga časa i nije proradila u njemu neka svjesna, sebedarna žrtva. Bio je to spon-

tan čin njegove čovječnosti. Više sam se puta, spominjući to u propovijedi, upitao je li Bruno bio vjernik. Svakako je bio čovjek, a to i te kako vrijedi pred Božjim sudom. Vjerujem da će na Sudnji dan čuti Isusove riječi, tako zahtjevne: “Što god ste učinili jednome od najmanje moje braće, meni ste učinili” (Matej 25, 40). “Bruno, gorio sam u utrobi broda, ti si poletio da me spasiš!”

* * *

Ne jednom sam dosada govorio o žrtvi kao o sebedarju. Možda sam nešto i pridonio da se ta riječ udomi u svagdašnjem opticaju. Ponavljam neke misli.

Za sebedarje uvijek mi je najljepšim simbolom svijeća.

Svijeće, goruće svijeće spadaju i danas u neizostavan ures svakoga oltara na kojemu se slavi sveta misa, spomen Isusove žrtvene, sebedarne ljubavi na križu. Nekoć su – kao uljanice ili voštanice – stajale na oltaru kao jedini izvor svjetla u tami. I danas još stoje kao nezaboravna uspomena i uvijek nov podsjećaj.

Zamislimo se malo u dušu svijeće. Svijetli, štoviše i topli. Nekoliko gorućih svjećica može zimi u stakleniku sačuvati nevine karanfile od smrzavanja. Svijeća, dakle, svijetli i topli, ali uz koju cijenu? Izgarajući sebe.

I tako je svijeća najjednostavniji i najrječitiji simbol ljubavi. Nema ljubavi bez žrtve. Pomislite samo na ljubav svoje majke. No ona ne misli na žrtvu, ona ljubi.

Teško žrtvi u kojoj nema ljubavi, ali i teško ljubavi koja neće žrtve. A ljubav i ne pita za žrtvu jer – ljubi.

Tu je negdje i odgovor na našu temu o žrtvi kao sebedarju iz ljubavi.

* * *

Prenesimo sve to i na ljubav prema domovini.

To je, rekosmo, uvijek ljubav prema ljudima i prema svemu što čini njih i njihov temeljni okoliš, njihovu slobodu i njihov napredak, njihov život.

I ta je ljubav uvijek sebedarna, i kada zahtijeva žrtvu, pa i žrtvu života.

A svu dvoznačnost riječi žrtva – sve do sebedarja – nigdje nećemo tako doživjeti kao u jednom prevažnom odlomku Ivanova evanđelja, glava 11.

Riječ je o tomu kako se prema žrtvi odnose Kajfa i Isus.

Potkraj Isusova zemaljskoga života prijepori i otpori Isusu dosegнули su najžešće napetosti. Isus je uskrisio Lazara, sav je narod krenuo za njim. Hoće li se napokon urazumiti i njegovi najljući protivnici, neprijatelji? Obratno, istom se sada odlučuju na ono najradikalnije: da ga se riješe, da ga smaknu.

Sastaje se Veliko vijeće, predsjednik mu Kajfa. Svi stoje pred sudbonosnim pitanjem: “Što da radimo? Ovaj čovjek čini mnoga znamenja. Ako ga pustimo tako, svi će povjerovati u nj pa će doći Rimljani i oduzeti nam ovo Mjesto – to jest Hram i Jeruzalem – i narod.” Dakle, posrijedi je i političko i vjersko pitanje. Isus je u opasnoj igri.

Kajfa uzima riječ, lukavo postavlja stvar, zaključak je neizbježiv: “Vi ništa ne znate. I ne mislite kako je bolje za vas da jedan čovjek umre za narod, nego da sav narod propadne.” Ivan zapisuje: “Toga dana, dakle, odluče da Isusa ubiju” (Ivan 11, 47-53).

Nije li Kajfin razlog uvjerljiv, i to veoma?

Ali čujmo Ivanov komentar. On prozire Kajfinu zlohotnu lukavost, no u isto vrijeme njegove riječi smatra nehotice proročanskima: "To Kajfa ne reče sam od sebe, nego kao veliki svećenik ove godine prorokove da Isus ima umrijeti za narod, ali ne samo za narod nego i zato da raspršene sinove Božje skupi u jedno" (Ivan 11, 52-53).

Dakle, Kajfa je na istoj liniji kao i Krist Isus?

Čini se očevitim.

A ipak, kolika razlika! Koliko je od neba do zemlje, i više – koliko je od neba do pakla.

U čemu?

Kajfa se smatra ovlaštenim da on žrtvuje Isusa za narod.

A Isus? On se sam žrtvuje za narod.

Isus je – po Kajfinom računu – Kajfina žrtva.

Po svojem računu, Isus je sebedarna žrtva, čisto sebedarje, najčišća ljubav.

* * *

Vrijedi o tom razmišljati ove jeseni, osobito u ovim svetim danima kada se zahvalno spominjemo teških, ali slavnih vukovarskih dana.

Sjećamo se žrtava iz ljubavi, žrtava sebedarnih.

One nam i danas svijetle i stavljaju nas pred neizbježivu odgovornost kako danas ljubiti domovinu.

Jer i domovina se može ljubiti na dva načina, na oba žrtveno, ali samo na jedan – sebedarno.

Jedni domovinu žrtvuju sebi, a drugi za domovinu žrtvuju sebe.

Skala ili ljestvica toga sebedarja vrlo je raznolika, od najmanje do najveće mjere. Pa tko i malo u tom čini, mnogo čini.

Ali uvijek ostaje Isusova riječ mjerilom: “Od ove ljubavi nitko nema veće: da tko život svoj položi za one koje ljubi.”

Volim obilaziti groblja, čitam spomenike. Odjednom pred vama, pod spomenikom, iskrsne čovjek.

Ovih sam praznika boravio u Rožatu, u Rijeci dubrovačkoj. Gore, na visoku ponad mjesta – groblje. Nad jednim grobom čitam, a riječ je o liječniku iz 1942. godine, umro je očito vjeran Hipokratovoj zakletvi. Latinski natpis pojačava svečanost poruke: “Suo muneri se victimam praebuit. Svojoj se profesiji žrtveno prinio”. U tom “praebuit” sva je ljepota te žrtve: sebe je prinio, sebe darovao za žrtvu, drage volje.

Veliki Kristov svjedok naših dana, mučenik Hitlerova logora u Dachauu, protestantski pastor Dietrich Bonhoeffer, ovako defini- ra Krista: “Krist – to je – čovjek za drugoga.” Ostvario je sebe, žrtvovao se darujući za nas: “Koji radi nas ljudi i radi našega spasenja...”

Sebedarje, žrtveno darivanje sebe za drugoga u isto je vrijeme i afirmacija drugoga i afirmacija sebe: drugi je za me vrijednost, ali žrtvujući se za nj ostvarujem i svoju vrhunsku vrijednost – sebe dosižem i premašujem darivajući se za druge.

Tu zapravo više i nema žrtve, to je sama čista ljubav.

3.

VUKOVAR '91
– KULTURNI
IDENTITET

Eduard
KALE

HRVATSKI DOMOVINSKI
RAT I KULTURNI
IDENTITET
(1999.)

Uz svjetonazor koji smješta čovjeka i kulturnu zajednicu u svrhovit, smislen, logičan i zakonit svijet, svemir, vrednote čine temelj svake zajednice i sudbonosne su za njezino održanje. One su podloga artikuliranog svega u kulturnoj zajednici, a pojedinca određuju i daju mu smisao življenja. Svaka kulturna zajednica ima više vrednota, ali se neke vrednote izdvajaju i određuju kao temeljne. U zapadnoj Europi u povijesti su izrasle narodne kulture kao posebne kulturne zajednice unutar šire civilizacije, pa i one ustanovljuju temeljne vrednote od kojih je prva **PATRIOTIZAM**. Budući da Hrvati, kao dosljedni katolici, ostaju pripadnici te šire zajednice, oni ipak izdvajaju neke vrednote kao temeljne svoje vrednote. I to od najranije svoje povijesti na ovim prostorima. To su: **domoljublje, žrtvovanje, majčinstvo, ispomoć, pravednost, uz miroljubivost, radinost i štovanje predaka**. U Hrvata, kao pripadnika pretežno kršćanske vjere, došlo je glede nekih vrednota do sinkretizma, ali su te vrednote izvorno narodne i predanost njima održala je hrvatski narod kroz okrutnu povijest na jednom od najturbulentnijih područja svijeta, sukoba civilizacija. U dramatičnom sudbonosnom vremenu Domovinskog rata odsjaj hrvatskih vrednota bio je odlučujući za opsta-

nak, a Vukovar je zrcalo toga. Ja ću sada, zapravo ovdje, pokušati malo razgraničiti, jer je to i do sada u Hrvata i ovdje prisutno.

Ova prisutnost i pripadnost zajednicama, i narodnoj i kršćanskoj, zamagljuje stvari, pa se zamagljuju djelomice i vrednote. Nisu one samo kršćanske i svekršćanske, nego postoje neke izrazito narodne, hrvatske vrednote. Ipak, da ponovim, važno je za temelj svega – u kulturi su vrednote.

One ne samo da daju smisao životu, nego su i podloga svim pregnućima, svemu stvaralaštvu, cjelokupnoj institucionalnoj, statusnoj, normativnoj strukturi zajednice, što čini i njezin identitet. One određuju zajednicu, a predanost njima je jedini garant opstanka zajednice.

A da su vrednote koje sam nabrojio izvorno hrvatske, uvjerio me čovjek (a već je spomenut) koji se time dosta bavio, nedavno pokojni drago preminuli teolog Šagi Bunić u djelu *Kršćanska duhovnost i hrvatski narod*. Naime, temeljne kršćanske vrednote formulirane su kao deset zapovijedi Božjih u Starom zavjetu, iako su nešto razrađenije, malo drukčije u Novom zavjetu. Već iz onoga što sam nabrojio hrvatske vrednote su, ipak, druge.

Iako se neke kao žrtvovanje i majčinstvo, pa donekle i pravednost, vezuju uz kršćanske kultove Krista, majke Božje i pravednika, prva i temeljna vrednota u Hrvata je **DOMOLJUBLJE**. Taj pojam nije jednoznačan, ali nije ni maglovit. Književnik Eugen Kumičić, prigodom 70. godišnjice rođenja Oca Domovine, Ante Starčevića, 22. 5. 1993. godine u Karlovcu, u osjećajnom zanosu daje širok spektar značenja poimanja domoljublja u Hrvata. On

uključuje ne samo rodoljublje, nego i zemlju, i narod, i kulturu, sve do jezika, svu povijest, sve baštinjeno, sve žrtve i stradanja, sve stvaralaštvo, pregnuća i osjećaje tome okrenute.

Jedan od prvih zapisa koje imamo o Hrvatima je poznati Porfirogenetov zapis. On tamo već ustanovljuje da su Hrvati živjeli po svome i postali samostalni, nikome podložni. Registriram staru poznatu hrvatsku legendu – koja je već spomenuta – o Papi i Hrvatima i da će Bog biti na strani Hrvata, ako budu napadnuti. Zanimljivo je da povjesničar crkve splitske Farlati piše da su Hrvati odmah po doseljenju, u crkvi sv. Jurja u Solinu pjevali nabožne pjesme na svojem jeziku. Karakterističan je i ovaj svetac koji je ne samo zaštitnik dobra, progonitelj zla, nego su ga slavili i vitezovi, a zaštitnik je, poznato je, i Herceg-Bosne. Cijelu svoju povijest Hrvati su predani i odani domoljublju kao svojoj najvećoj, temeljnoj vrijednosti.

I Bogu predani Hrvati, službenici Crkve, od popova, glagoljaša, kardinala i Pape Siksta V. do blaženika i svetaca, svi su osjećajem i djelom ponajprije bili Hrvati, osjećajući da, služeći svome narodu, služe i Bogu. I danas, ako uđete u zagrebačku Katedralu, hram Božji, katolički, vidjet ćete tamo ne samo ono što vidite u svakom hramu katoličkom, osim svetaca i blaženika, naći ćete tu kipove, slike, zapise hrvatskog domoljublja i žrtve, od glagoljaškog napisa, preko Petra Berislavića do Zrinskoga i Frankopana, Jelačića i spomena žrtvama Drugog svjetskog rata. Na kraju nekih misa čut ćete i u hramu Božjem gdje svi pjevaju *Lijepa naša domovino* – hrvatsku himnu. Veza crkvenoga, narodnoga, kršćanskoga i

hrvatskoga vidljiva u Hrvata je da su u teškim stoljećima opstanka redovito svjetovnu službu bana, koja je tada bila najveća u Hrvata, obnašali biskupi, naravno, najčešće zagrebački, što je slikovit primjer onoga što hoću pokazati. Ta predanost domoljublju održala je hrvatski narod na ovim stravičnim prostorima. I kad su mislili, nakon stoljeća zabluda i naivnosti Hrvata, u XX. stoljeću i zatiranja svega hrvatskog, da hrvatskog naroda više nema, u Domovinskom ratu bljesnuo je sjaj hrvatskih vrednota u domoljublju sa zrcalom – Vukovarom. Jer u Hrvata je vrednota domoljublja vezana uz drugu temeljnu vrednotu, a to je **ŽRTVOVANJE**. Hrvatska vrednota žrtvovanja poslije prihvaćanja kršćanstva vezala se uz kult žrtve, uz Kristov misterij, uz znak križa. Odavno su mnogi ustanovili, ne samo Hrvati, da nigdje toliko križeva nema kao u zemlji Hrvata, da je život Hrvata obilježen znakom križa – od križa pri ustajanju, pri početku svakog posla, križa na kruhu, pozdrava Hvaljen Isus, križa na krunici oko vrata do križeva na putovima pri ulasku u svako naselje, u crkvama i na grobovima. S križem na krunici oko vrata krenuli su i naši dragovoljci u žrtvu za Domovinu. Žrtve su u hrvatskom narodu bile takve da se na prostoru Tomislavove države, u kojoj su živjeli Hrvati, taj broj vratio tek u XIX. stoljeću.

Da ne uspoređujem ovdje situacije na drugim prostorima Europe, on je najkatastrofalniji i najstravičniji. Uz žrtvu i ovaj kult žrtve je još jedna vrednota – vrednota **SLOBODE**. Naime, kult sadržava i vjeru u uskrsnuće, odnosno pobjedu, pa je i u tome Vukovar simboličan. Govorim ovdje stvari koje su, znamo,

vrlo lijepo mnogi obrazlagali jutros, pitanje žrtve koja je bila uvijek vezana, jer se ne bi bez ove nade, i ovog doma koji se pojavljuje poslije toga uskrsnuća i slobode. Sljedeća vrednota u Hrvata, koja ih je održala je vrednota – **ISPOMOĆI**. Ne bih ja to nazvao solidarnošću, možda se zamute stvari. Dakako, nju nalazimo u svim zajednicama ljudskim, bilo političkim, bilo vjerskim, bilo kulturnim, pa tako i u Hrvata. Ali zbog okrutne povijesti na ovim prostorima, ona se naglašenije očitovala nego u mnogih drugih, narodnih, vjerskih, ili kulturnih zajednica. I očitovala se od obitelji do hrvatske državne zajednice – pri ugovorima u pristupanju Hrvata u druge zajednice uvijek se štite staleži, dobra, zatim pri stvaranju gradova u Hrvatskoj, i u srednjem vijeku od staleških bratstava koja su obično bila vezana uz Crkvu i podršku Crkve, do narodne ispomoćne zajednice kao što je ona sv. Jeronima u Rimu. I odlazeći u svijet, Hrvati bi se održali stvarajući svoje ispomoćne udruge u svim zemljama, do one najbrojnije – Hrvatske bratske zajednice u USA. I u ovom Domovinskom ratu ključna je bila hrvatska vrednota ispomoći, i Hrvata u zemlji i onih u cijelom svijetu. Sigurno se ni Vukovar ne bi tako dugo održao i bio odlučujući za uspjeh Domovinskog rata bez svestrane pomoći koja je stizala i preko minskih polja. Okrutna zbilja povijesti nametnula je Hrvatima da visoko uzdignu vrednotu **MAJČINSTVA** uz vrijednosne temelje svoje kulture. U okrutnoj zbilji stradanja i žrtvi, ponajprije muškaraca, u Hrvata majka postaje simbolom rađanja, života, opstanka pa i čuvaricom. Upućuju joj svoje molitve, njoj je posvećeno najviše crkava i najviše velikih ho-

dočasničkih svetišta, pa kao što pjevaju *Lijepu našu* u hramu Božjem, i izvan njega pjevaju svoju drugu himnu *Rajska djevo, kraljice Hrvata*. I odsjaj ove vrednote bljesnuo je u Vukovaru. Vukovarčanka majka Kata Šoljić preko TV parlamenta 1994. godine poručuje: “*Ubili ste mi četiri sina, ali nas ne možete zatrti! Imam 15 unučadi od kojih je 6 u Hrvatskoj vojsci i sa svima njima vratit ću se u Vukovar!*”

Hrvatske vrednote, miroljubivost, pravednost, uz, od Hrvata prihvaćenu i oživljenu, kršćansku vrednotu **PRAŠTANJA**, odredile su mirnu reintegraciju istočne Slavonije u kojoj je i Vukovar sa životom, uz sve žrtve i stradanja.

Josip
ESTERAJHER

MEDIJI KAO
ČIMBENIK
OBRANE
(1999.)

Tema o medijima kao čimbenicima obrane je višeznačna: može se odnositi na ulogu središnjih hrvatskih medija, lokalnih hrvatskih medija, ulogu srbijanskih medija, na relacije medija i nastajuće hrvatske vojske tijekom Domovinskog rata itd. Hrvatski mediji, posebice lokalne radiopostaje o kojima bih mogao ponešto reći, u jeku najjačih ratnih djelovanja bile su **vezivno tkivo hrvatske nacije i posebice snažna sprega hrvatskih ratnika i ostaloga pučanstva**. Vojna agresija na Hrvatsku jednostavno je prisilila i središnje i lokalne medije na aktivnu ulogu u obrani domovine.

1. Hrvatski mediji su doista bili čimbenici obrane iz barem nekoliko razloga:

- svakodnevno su izvješćivali o ratnoj realnosti i time nerijetko demantirali podmetanja iz srpsko-jugoslavenskog informativno-propagandnog sustava,
- bili su spregom vojne i civilne komponente hrvatskog društva,
- bili su važan izvor informacija i most prema inozemnim novinarima, često s vrlo manjkavim znanjem o Hrvatskoj i naravi sukoba,
- bili su u neku ruku stalni vanjski suradnici hrvatskih redarstvenih i vojnih snaga,

- kao čimbenik obrane bili su doslovno metom agresora, odašiljači su im uništavani a redakcije razarane,

- hrvatski novinari su ranjavani, ubijani, prolazili su kroz srbijanske logore i bili na “crnim listama” JNA i pobunjenika.

2. U Hrvatskoj je koncem osamdesetih godina, pod utjecajem poznate hrvatske šutnje, izostala aktivnija uloga medija u odgovoru na velikosrpski projekt koji su zdušno zagovarali brojni mediji u Srbiji. Srbijanski mediji, posebice nakon dolaska Miloševića na vlast, snažno su senzibilizirali brojne Srbe diljem zajedničke države s temama o stradanjima Srba tijekom II. svjetskog rata, istodobno sotonizirajući sve osobe koje su bile na putu redefiniranja SFRJ u prikrivenu unitarnu srpsko-komunističku državu. Istodobno, srbijanski mediji su snažno promovirali ideju “svih Srba u jednoj državi”, vežući Srbe izvan Srbije za novi Miloševićev režim tezama o tomu kako je Miloševićev dolazak na vlast ujedno i prestanak podčinjenosti Srba u Titovoj Jugoslaviji. Srbi u Hrvatskoj neprestano su zaplašivani namjerama zagovornika samostalne hrvatske države te ustrajno pozivani na pobunu protiv kasnijih legalnih vlasti.

3. Mediji u Hrvatskoj su rat dočekali donekle zatečeni, čemu je kumovala dijelom i kadrovska selekcija tadašnjeg režima. Ipak, približavanjem ratnih djelovanja i početkom rata, nakon početnih pogrešaka, mediji su dobili dvije važne zadaće koje nisu bile uvijek u suglasju: što vjerodostojnije te točno i brzo prenijeti informacije o tijeku ratnih zbivanja građanstvu u Hrvatskoj i istodobno razobličavati dezinformacije pristigle iz srbijanskoga

propagandnog stroja. Hrvatski prostor je tijekom rata bio bombardiran gomilom dezinformacija iz protivničkog informativnog tabora s kojima se nastojao slabiti inače visoki hrvatski obrambeni napor.

4. Lokalni hrvatski mediji, u odnosu na ulogu središnjih, nacionalnih medija, imaju nedovoljno istraženu i priznatu ulogu tijekom Domovinskog rata. U mjestima zahvaćenim ratnim djelovanjima lokalni mediji, posebice radiopostaje, postali su, osim redovitog dnevnog biltena s prvih crta bojišnice, pripomoć građanima za rješavanje svakovrsnih problema te istodobno dodatni kohezijski čimbenik za jačanje solidarnosti i identiteta građana te civila i branitelja. Građani u manjim mjestima obično poznaju lokalne novinare i osobno. Njihov glas im donekle jamči nekakav kontinuitet ratnih i mirnih predratnih vremena. Preko lokalnih medija građani se mogu snažno solidarizirati s hrvatskim braniteljima.

5. Hrvatski radio Vukovar paradigma je institucije koja sadrži vrlo isprepletene novinarsko-civilne i vojno-obrambene elemente. Vukovarski radio primjer je male radiopostaje koja je prije dobivanja hrvatskog pridjeva bila pod snažnim utjecajem lokalne srpsko-jugoslavenske vukovarske vrhuške. Tako je npr. jedna od vanjskih predratnih suradnica Radio Vukovara u knjizi izašloj prije dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja prijeratni Radio Vukovar nazvala “posljednjim zvučnim bastionom srpskog dostojanstva”.¹ Tada su na čelu radija bili Milan Čorak, prema knjizi Hrvat koji se osjećao Jugoslavenom i koji je bio prije svega komunistički kadar te Mirko Stanković “Srbin široke kulture i tvrdoglavog

nacionalnog ponosa”² koji je neposredno nakon ubojstva 12 hrvatskih policajaca u selu Borovu u izvješću beogradskoj televiziji pristrano govorio o “napadu MUP-ovaca na Borovo selo” i herojskoj obrani tamošnjih pobunjenika. Srbin “široke kulture” napustio je grad praćen vojnim transporterima, a najviše se “proslavio” izjavom da je kolega Siniša Glavašević čovjek kojega bi vukovarski Srbi najradije živog spalili. Srbi su u to vrijeme, što je zabilježeno i u više srbijanskih publikacija, ostali pri tvrdnji da su vukovarski Hrvati nasilno zauzeli Radio Vukovar 2. svibnja 1991.³ Zanimljivo je da je sljedećih dana, iako je uredno slao izvješća o “ugroženosti” Srba na području Vukovara, Stanković preko svojega odvjetnika pokušavao pravnim kanalima poništiti imenovanja novih čelnika HRV, pristigla od tadašnjeg ministra za informiranje Vlade RH. Stankovićevi naponi za povratkom na svoje prijašnje radno mjesto⁴ koincidirali su s topničko-minobacačkim napadima i na lokacije odašiljača, studija i redakcije HRV. Nažalost, prvo nam je isključen odašiljač na lokaciji Jakobovac, a potom nam je granatama spaljen studio u Radničkom domu u središtu Vukovara, pri čemu je poginula jedna od osoba koja je stanovala u blizini studija.⁵

6. HRV se na početku susretao s brojnim problemima. Nakon dolaska novih čelnika HRV-a zatečeni djelatnici bili su prestrašeni kao i svi građani Vukovara, a svi zajedno smo dijelili neizvjesnost o tomu što nas čeka i što nam je činiti. HRV je bio u još težoj situaciji od središnjih medija, zato što smo se suočili s brojnim tehničkim problemima: kako pojačati čujnost, jer nam je prvog dana nastupanja

JNA prema Vukovaru isključen odašiljač. Potom su nastupali problemi s električnom energijom: često smo ostajali bez struje, čekali djelatnike HEP-a da nam osiguraju napajanje ili s kanistrima u automobilskom prtljažniku tražili gorivo za mali Hondin agregat.

7. Poseban problem je bilo nepoznavanje aktivnosti ratnog reportera. Najveći problem predstavlja tzv. nenamjerno navođenje protivnika: nakon granatiranja pojedinih dijelova grada u početku smo brzo i točno izvijestili o pogođenoj lokaciji i time neprijatelju omogućili korekciju vatre. To je trajalo sve dok nas s jednog od punktova obrane nisu upozorili da to više ne radimo. Ipak, i kasnije su građani još zahtijevali navođenje točne lokacije njihova razrušenog doma. Iz Zagreba, pak, nismo dobivali nikakve suvisle upute o ponašanju u ratnim uvjetima.⁶ Lokalne vlasti, ZNG ili MUP također nisu uputili nikakve zahtjeve ili naputke o ponašanju: sve navedene institucije bile su sklone izbjegavanju novinarskih upita, ali su isto tako povremeno upućivali *ad hoc* kritike na rad medija. Možda smo tek jednom dobili uputu o tomu da kao novinari ne nosimo oružje. Istodobno, prema pisanju slovenskog medija *Mladina*, ako se ne varam, neposredno nakon pada Vukovara mogao se primijetiti srpski novinar koji je s kolegama pristiglim iz Beograda Vukovarom hodao obučen u jugoslavensku vojnu uniformu i naoružan kalašnjikovom.

8. Nadalje, bio je interesantan odnos djelatnika HRV-a sa zapovjednicima obrane grada. Nikakve zahtjeve prema HRV-u nije imao Tomislav Merčep, usudio bih se reći da on nije dokučio ulogu i mogućnosti lokalnih medi-

ja tijekom rata. Mile Dedaković – Jastrebović bio je vrlo ljubazan, profesionalan i spreman na suradnju s pravodobnim i točnim informacijama, dok je Branko Borković – Mladi Jastrebović, kao zadnji zapovjednik obrane, u najtežim i najkritičnijim uvjetima za grad uveo vrlo rigoroznu kontrolu informacija sve do informativne blokade koja je dobrim dijelom bila posljedica redakcijskih kraćenja izvješća novinara HRV-a u Zagrebu. Izjave čelnika obrane uvijek su bile dobrodošle lokalnom slušateljstvu, preko njih se održavala vjera u mogućnost odlučne obrane.

9. Pred djelatnicima lokalnih medija uvijek su bila pitanja ravnoteže između informacija o stanju na terenu i psihoterapeutskog umirivanja vlastitih građana te istodobnog prkosa prema srbijanskoj javnosti. Djelatnici vukovarskog radija nisu bili klasični ratni reporteri, jer nisu išli u rat zbog specifičnog novinarskog interesa, nego su dijelili sudbinu grada Vukovara koji je rat preuzeo i poharao. Čitavo vrijeme rada, uz početna nesnalaženja i nepripremljenost na rad u ratnim uvjetima, HRV je, boreći se da tehnički preživi, postao svojevrsni centar za obavješćivanje građana Vukovara i okolice, press-centar za inozemne novinare te servis nacionalnih medija.

10. HRV je na koncu postao i glas vapajućih svim domaćim i inozemnim medijima koji su htjeli informacije o stradanju Vukovara, da bi konačno podijelio tragičnu sudbinu svojih sugrađana. Djelatnicima HRV-a medij je doista bio sredstvo preživljavanja.⁷ Ako smo, kako kaže kolega Špišić “vukovarskom puku ubrizgali potvrdu o životu”, tada smo barem kratkotrajno uspjeli i to nam je najveće priz-

nanje. A to nije malo ako je riječ o gradu iz kojega se “mahnita žeđ slobode širila opojnim dahom”.⁸

Josip Esterajher
**Mediji kao
čimbenik obrane
(1999.)**

BILJEŠKE

- ¹ Ljiljana Pekić: PREDVORJE PAKLA, Vukovar 1991., IK “Dobra volja” Vukovar - Borovo naselje, NIP “IN-PRESS” Beograd, 1995., str. 72-74.
- ² Pekić, isto, str. 73.
- ³ Dušan Vilić, Boško Todorović: RAZBIJANJE JUGOSLAVIJE 1990.-1992., DIK Književne novine - Enciklopedija, Beograd, 1995., str. 367.
- ⁴ U radnom stolu glavnog urednika nađena je samo jedna stvar: 30-ak prašnjavih gramofonskih ploča zabranjenog hrvatskog pjevača Vice Vukova. Na radnoj ploči gomila telefonskih brojeva iz Srbije.
- ⁵ Jednom prigodom sam pokušao izbrojiti tragove minobacačkih i drugih granata oko zgrade redakcije HRV-a. U krugu promjera od 30-ak metara izbrojio sam tragove više od 30 detoniranih mina.
- ⁶ Smatram da bi ratna iskustva hrvatskih novinara valjalo sumirati kako sljedeće generacije ne bi iznova ponavljale pogreške koje su se nama događale.
- ⁷ Govoreći o novinarima HRV-a osječki kolega Davor Špišić je napisao: “Medij je za njih preživljavanje. Preživljavanje je medij.” Vidi Dario Topić, Davor Špišić: SLAVONSKA KRV, NIP Glas Slavonije, Osijek, 1992., str. 332.
- ⁸ Slavonska krv, isto, str. 320.

Hrvoje
KAČIĆ

VUKOVAR –
ŠKABRNJA –
DUBROVNIK
(1999.)

Roland Dumas, ministar vanjskih poslova Francuske, u svojstvu predsjednika Vijeća sigurnosti UN, izjavio je da na kraju prethodnog desetljeća našeg tisućljeća na prostorima Europe postoje dva neokolonijalna carstva. Iako izričito Roland Dumas to nije spomenuo, pod eufemističkim pojmom dvaju neokolonijalnih carstava podrazumijevali su se komunistički totalitarni sustavi SSSR-a i SFRJ-a.

Budući je totalitarni komunistički sustav bio pred svojim neizbježnim raspadom, kod prvih višestranačkih izbora u bivšoj Jugoslaviji komunizam je bio poražen u svim federalnim jedinicama tadašnje Jugoslavije osim u Beogradu (i Titogradu), dakle centru te Jugotragedije, odnosno u Srbiji i Crnoj Gori u kojima su iste stranke dobile većinu te ostale na vlasti, uz promjenu samo imena, zadržavajući vlast, uz neizmijenjen kadrovski sustav i potpunu kontrolu nad svim organima vlasti, od vojske, sudstva, izvršne vlasti do vanjskih poslova, Narodne banke, a osobito unutarnjih poslova i raznih službi sigurnosti.

Naprotiv, komunizam je u Sovjetskom Savezu krahirao u samom centru vlasti, tj. u Moskvi. Zbog toga se dezintegracija SSSR-a u odnosu na pojedine federalne jedinice tog Saveza Republika odvijala mirnim putem, dok

se u Jugoslaviji neminovni raspad pokušava iz srpskih centara, zbog raspolaganja vojnom silom, zaustaviti upotrebom oružane sile.

Od Memoranduma, režiranih “događanja naroda”, antibirokratskih revolucija, mitinga istine, Gazimenstana pa do balvana u Kninu već ljeta 1990. velikosrpski hegemonizam, pod Miloševićevim vodstvom, instrumentaliziranjem svekolikog srpstva, u početku nastoji izazvati incidente kojima bi u zaštitu tzv. JNA širio svoju vlast. Svrha je bila centralistički vladati od Triglava do Gevgelije i za takav pothvat je nastojao iskoristiti postojeću međunarodnu konstelaciju koja je pružala podršku i zaštitu kontinuitetu svim postojećim državama, a time i Jugoslaviji, ili bolje rečeno Jugotragediji.

Sijanjem straha i ugroženosti, dio vlastita etničkog korpusa se pridobiva da se svladaju demokratske promjene i sruše demokratskim putem izabrana tijela vlasti. Pri tome se ciljano i sustavno produciraju teze o ugroženosti srpstva i režiraju međunacionalni naboji te u tu svrhu koriste okolnosti za izazivanje međunacionalnih incidenata i sukoba.

Tipičan primjer takvih namjera su balvani u Kninu. Prisjetimo se – to je bilo već u kolovozu 1990. godine. Kosovo – osude SFRJ zbog kršenja ljudskih prava na Kosovu. Lady Bentley Delić. Tko je Lady Bentley Delić? Posjet Beogradu – sastanak s Jovićem i Miloševićem. Izbor izvršen od dueta Jović/Milošević.

Rašković i Babić u Beogradu 15. kolovoza 1990. kod Jovića i Miloševića. Izvanredno stanje odnosnih vojnih korpusa 16. VIII. 1990., a sljedeće večeri, 17. VIII. 1990. balvani u Kninu.

Organiziran početak suprotstavljanja demokratskim promjenama u Hrvatskoj režira se u

Kninu, a upravo Srbi, zbog nacionalnog sastava u to vrijeme u Kninu, nisu mogli biti izloženi ugrozi, jer su po svojem etničkom sastavu predstavljali znatnu većinu te su imali potpunu i apsolutnu kontrolu na svim razinama lokalne vlasti. Beograd je inscenirao kninske balvane radi izazivanja hrvatske vlasti, kako bi uz intervenciju JNA taj sukob iskoristili za obaranje vlasti u cijeloj Hrvatskoj.

Armijski vrh organizira pripremu svojih po cijeloj Hrvatskoj razasutih brojnih kasarni, da se u slučaju potrebe, upotrebom vojske, spriječi otpor ostvarenju velikosrpskih ciljeva. Nakon što je u Hrvatskoj donesen Božićni Ustav, slijedi ultimatum za predaju oružja teritorijalne obrane. U dokaz tomu slijede opširne upute, kako su definirane u “Informaciji” Političkog odelenja Sav. sekret. za nar. obranu od 24. I. 1991., uz objašnjenje o općim prilikama u svijetu, a osobito u SFRJ u kojoj se zahtijeva “visok stepen borbene gotovosti”, s izričitom naredbom za jačanje Saveza komunista i tzv. Pokreta za Jugoslaviju.

U to vrijeme lansira se u javnosti tzv. film o generalu Martinu Špegelju.

Nakon poraza vojne operacije protiv Slovenije, 6. srpnja 1991. načelnik štaba JA general Blagoje Adžić zapovijeda svojim komandantima sa sloganom “Mi smo izgubili bitku, ali ne i rat”, završavajući ratnim poklikom i zahtijevajući da “upotrebe sve svoje znanje i vještinu u borbi za ostvarenje ideala Oktobarske revolucije i za Jugoslaviju.”

U takvim okolnostima, a nakon njihove tužne i pogrešne ocjene da su stvorene okolnosti da će uz pomoć JNA čije su naoružane postrojbe bile razasute diljem Hrvatske, bez

velikih teškoća preuzeti vlast, Srbija prelazi u otvorenu agresiju.

Četvrti kolovoza 1991. godine Hrvatska vlada raspravlja o izjavi Veljka Kadijevića, državnog sekretara za obranu vlade Jugoslavije, pa se povodom Kadijevićeva istupa konstatira da se od vrha JNA *de facto* objavljuje rat narodu Hrvatske i najavljuje rušenje njegovih legalnih vlasti. Tri dana nakon toga uslijedio je napad raketama iz zraka na Gornji grad i pogođeni su Banski dvori u trenutku kada je kod predsjednika Franje Tuđmana bio u posjetu Ante Marković.

Vukovar je među prvima na tom udaru s istoka. Ali, unatoč ogromnoj premoći, ne samo u teškom naoružanju srbo-četničke Jugoslavije, Vukovar odolijeva napadima i s kopna i s Dunava i iz zraka. Na stotine oklopnih kola i na tisuće vojnika iz sastava agresora izbacuje se iz stroja, što demoralizira agresorske vojne sastave i potiče dezertiranje rezervista te narušava efikasnu mobilizaciju.

Hrabri branitelji Vukovara razbijaju iskonstruirani mit o nesvrhovitosti suprotstavljanja i otpora brojem vojnika i oružjem puno nadmoćnijoj srpskoj Jugovojsci. Vukovar u višetjednoj opsadi rasplamsava prkos i ponos diljem cijele Hrvatske. U tim dramatičnim danima primjer Vukovara dao je dodatnu snagu i Pakracu, Karlovcu, Gospiću, Zadru, Šibeniku i Dubrovniku.

Milošević daje Karađiću upute o tome gdje je na raspolaganju oružje, pa i avioni za daljnje prodore i prema Gospiću i do sjeverne dalmatinske obale. Da im je uspjelo ostvariti namjere, cijela južna Hrvatska bila bi teritorijalno odsječena od svoje matice (RAM projekt).

Nakon što su Šibenik, Zadar i Gospić uspješno odoljeli napadima i zaustavili daljnje prodore, primjer Škabrnje pokazuje svu zločinačku narav agresora i osvajača kojima nije bio cilj samo osvajanje teritorija, nego zatiranje svakog života. U obrani svojih domova i zavičaja zabilježeno je 25 poginulih branitelja iz Škabrnje, a nakon prodora u mjesto ubijeno je 55 stanovnika Škabrnje, pretežno djece i žena (dakle, po broju izgubljenih života, u odnosu na ukupan broj stanovnika, može se uspoređivati sa žrtvama Vukovara).

Upravo zbog geopolitičkog položaja Dubrovnika, a znajući za oskudicu u naoružanju, četničke horde kreću u napad i na krajnji hrvatski jug. Osvajanjem Dubrovnika, u što su bili sigurni, agresorska vlast željela je povratiti ratno-huškački moral u javnosti preostale Jugoslavije, kada su se morali pomiriti sa činjenicom da je propalo ostvarenje zauzimanja u smislu zločinačke ideologije “krvi i tla” na zapadu sve do pravca Sutle i Kupe i do pravca Virovitica-Karlovac-Karlobag.

Napad, odnosno osvajanje Dubrovnika bilo je motivirano i potrebom da se amortiziraju iznevjerena obećanja kako će za dva dana biti u Vukovaru, što se opetovano ponavljalo. Javnost Srbije je bila čak u rujnu izvještavana da je skršen otpor Vukovaraca.

Kao kompenzaciju za lažno dana obećanja svojoj javnosti u odnosu na Vukovar, Jugoslovenska armija nadire u cijelo područje krajnjeg hrvatskog juga, s namjerom da svoju javnost, a i agresorsku armiju zadovolje činjenicom da su osvojili Dubrovnik. Ciljevi su isti, a i sredstva za ostvarenje tih ciljeva se ne razlikuju. Zbog konfiguracije prostora i cesta koje se prostiru

kroz kraški kamenjar, u prodoru prema Dubrovniku tenkovske snage imale su vrlo ograničenu mogućnost upotrebe.

Ali, treba spomenuti i činjenicu da na dubrovačkom području nisu imali mogućnost manipuliranja domaćih Srba ili “jugoslavena” da se pokušaju suprotstaviti tijelima legalno izabrane vlasti. Osim toga, na području grada i okolnih naselja nije bilo ni jedne kasarne JNA, a oružje tzv. Teritorijalne obrane Dubrovnika nalazilo se u području Graba kod Trebinja. Međutim, da bi pronašla do krajnosti podli izgovor za napad svojih agresora na Dubrovnik, Vlada Republike Srbije na svojoj sjednici od 4. X. 1991. zaključuje da predsjednik Vlade Dragutin Zelenović upozna Vladu Republike Hrvatske da su s područja Dubrovnika izvršeni oružani napadi na naselja u Hercegovini i Boki Kotorskoj.

Unatoč blasfemičnosti ovakve laži, hrvatskoj Vladi je 5. listopada 1991. upućen dopis u kojem stoji i sljedeće:

“Vaša odluka da u gradu od neprocenive istorijske i kulturne vrednosti smestite vaše paravojne formacije, crne legije i mnogobrojne strane plaćenike i da sa tog prostora započnete oružane napade na naseljena mesta u Hercegovini i Boki Kotorskoj predstavlja krajnje necivilizovani, nehuman i nedostojan čin.

Nadamo se da ste i sami postali toga svesni i da ćete uložiti potreban napor da sprečite te vaše oružane formacije da razore Dubrovnik, kao što su to učinile sa mnogim drugim gradovima.

Upućujući Vam ovaj poziv da sprečite razaranja Dubrovnika, Vlada Republike Srbije izražava čvrsto uverenje da će svi pripadnici JNA i jedinica

TO uložiti maksimalne napore da se sačuva ovaj grad.”

Slijedi vlastoručni potpis predsjednika Vlade Srbije, a ne treba zaboraviti da je u tom trenutku na čelu vlasti u Srbiji Slobodan Milošević i nije osnovano pretpostaviti da bi Zelenović ovakav dokument potpisao, a da predsjednik Predsjedništva te Srbije to nije znao.

Kom. Đurović, 7. X. 1991.

Zap. obrane Dubrovnika N. M. - 12. XII. 1991. 3 (tri) mitraljeza promjera 12,7 i garantiram: Dubrovnik neće pasti.

Dubrovnik je već početkom jeseni pod opsadom kao i Vukovar, a to su hrvatski Alcasar i Guernica.

Narod u skloništima oskudijeva i vodom i hranom. Električne energije i plina nema. Dragovoljci na prvim linijama bojišnice, a to su upravo stambene zgrade vlastitoga grada, vrlo često oskudijevaju i streljivom. Međutim, srca za borbu i obranu rodne grude nije nedostajalo.

Upravo sada se navršava osma obljetnica osvajanja Vukovara i Škabrnje s užasnim i masovnim smaknućima njihovih stanovnika, a upravo toga dana 1991. godine prvi strani ratni brod uplovljava u dubrovačku luku donoseći hranu, lijekove i vodu napaćenom stanovništvu koje je odoljelo napadima i opsadi koja je trajala ukupno više od sedam mjeseci. Geopolitički položaj Dubrovnika i njegove veze sa svjetskim morima, a osobito zahvaljujući vlastitom Odredu naoružanih brodova i dragovoljcima, i ovaj put su bili odlučujuće važni da Dubrovnik odoli napadima s prostora Crne Gore i istočne Hercegovine.

U Vukovaru je Srbija izgubila snagu, jer je nakon nekoliko tisuća poginulih vojnika i uništenih više stotina tenkova i oklopnih kola, srušen umjetno podržavan mit o vojnoj nadmoći Srbije i vojne Jugoarmade nad svojim zapadnim susjedima. Istodobno, klicu neizbježne katarze doživljavaju besmrtni akademici SANU kada su, zadojeni mržnjom, a uvjereni u svoju nadmoć nad Hrvatima, poručili preko svojeg egzekutora Slobodana Miloševića, svojim sunarodnjacima i običnim smrtnicima da se dignu oružjem na svoje susjede, jer, kako je govorio predsjednik SRJ akademik Dobriša Čosić: “Srbija gubi u miru ono što dobije u ratu”.

Na primjeru patnje i stradanja Vukovara pred zemljama srednje Europe Srbija pokazuje i svoje pravo lice. Na iskustvu obrane Vukovara još više se ubrzava dezertiranje mobiliziranih pripadnika JNA.

Nakon što je cijela okolica Dubrovnika bila opljačkana, a stanovništvo s tih prostora protjerano uz užasno rušenje i palež, često kao sredstvo prikrivanja otimačine, Jugoarmada sa svojim četničkim sudionicima također doživljava konačni poraz u napadu na dan sv. Nikole, tj. 6. prosinca, na dan zaštitnika pomoraca, kad su i jedinice niških specijalaca koje su već stigle i na pojedine dijelove tvrđave Imperijal na Srđu iznad starog grada, bile odbačene i ta agresorska armija zauvijek poražena.

Na Dubrovniku Srbija, odnosno Jugoslavija pred cijelom Europom, a i čitavim svijetom gubi obraz. Istina je da su patnje i žrtve Vukovara uvjerile europsku javnost, a time i vodeće političare tih zemalja da je raspad Jugoslavije

neminovan, ali isto je tako istina da je zločinačke napade koje je ta ista soldateska provodila nad Dubrovnikom taj proces znatno ubrzao. Dužan sam posvjedočiti da bi u mojim vrlo čestim kontaktima s političarima i državniciima stranih zemalja, pa i s onima koji su očito još uvijek zadržavali određene sklonosti prema jedinstvenosti te nesvrstane, dakle izvanblokovske, odnosno po njihovu mišljenju tzv. nekomunističke Jugoslavije, sve njihove dvojbe nestale, kad bih slučaj Dubrovnika usporedio onako kako pred Vama svjedočim i ovdje doslovno citiram:

Gospodo kakve bi bile vaše reakcije da čujete:

“Ratna mornarica i ratno zrakoplovstvo Italije obrušava se bombama i granatama na Veneciju!!!”

Sazrelo je vrijeme da se vožd s Dedinja suoči s istinom da je ne samo prečanske Srbe, nego “vaskoliko srpstvo”, pa i ono u užoj Srbiji, doveo u teško i tužno stanje.

Luč zapaljena u Vukovaru rasplamsala se diljem Hrvatske, pa i u Karlovcu, i Gospiću, i u Dubrovniku, i bila je sigurno jamstvo da se vraćamo na krajnje istočne granice hrvatskog sjevera i juga naše domovine, a to znači u Ilok, Tovarnik i Batinu u Baranji na sjeveru te Prevlaku s rtom Oštro na jugu.

Domovinski rat je na svim prostorima Lijepe naše bio i ostao po svojoj prirodi i značenju borba suprotstavljenog Dobra i Zla u kojoj smo zajedničkom predanošću, osobito naših dragovoljaca, uspjeli sačuvati vlastitu domovinu i steći svoju državu. Naša moralna obveza je da tekovine koje su stečene i brojnim žrtvama položenim na oltar Domovine i

junaštvom i hrabrošću hrvatskih dragovoljaca sačuvamo i štujemo zauvijek.

Od Vukovara do Dubrovnika kultura pomoći ili zajedništva u Domovinskom ratu bila je zaista na zavidnoj razini i mora biti i ostati našom moralnom obvezom.

Vukovar je sa svojim patnjama i žrtvama, a osobito hrabrošću svojih branitelja izrastao u simbol pobjede Hrvatske. To je i Hrvatski državni sabor svojom jednoglasnom odlukom upravo sada i potvrdio.

Na muci se poznaju junaci.

Neka je vječna slava i hvala svim našim braniteljima, a osobito hrabrim junacima Vukovara, Gospića, Škabrnje i Dubrovnika.

ABSTRACT

VUKOVAR '91 – MEANING, VALUES, IDENTITY

The published works in this anthology were presented at two expert-scientific conferences entitled *Vukovar '91 - seven years later* and *Vukovar '91 - eight years later* which were held in Zagreb in 1998 and 1999. The conferences were organised by the *Institute of Social Sciences Ivo Pilar* in Zagreb to mark the anniversary of the heroic defence of Vukovar against the Serbian armed aggression. A number of renowned persons from public, scientific and spiritual circles participated at these conferences and spoke about different aspects of the events that took place in Vukovar in 1991. The anthology is divided into three parts according to thematic criteria and consists of the presented works submitted to the organiser in authorised form.

The first part of the anthology, entitled *Vukovar '91 - events and meaning*, consists of two works that refers to the persons involved and the decisive importance of the Vukovar events for the defence of the Republic of Croatia against the Serbian armed aggression in 1991, as well as the principal meaning of Vukovar 91 in the context of the Croatian homeland war and the process of establishing an independent Croatian state.

In the second part of the anthology, entitled *Vukovar '91 - spiritual values and messages*, five works examine the different aspects of spiritual values which were dominantly recognizable among defenders of Vukovar, that were features of the entire Croatian homeland war. The contents of these works included the following themes: spirituality as a factor of the defence of Vukovar; the rosary and spirituality in the Croatian homeland war; Christian solidarity in the Croatian homeland war; Christian morality and defence of a small nation; and self-sacrifice.

In the third part of the anthology, entitled *Vukovar '91 - cultural identity*, there are three works that deal with different culturological aspects. The first is about the Croatian homeland war and cultural identity, the second describes the means of Vukovar communication as a factor of defence of the city, and the third contextualises the close relationship between the geographic and moral borders of Croatia during the defence of the Republic of Croatia against Serbian armed aggression.

BILJEŠKE
○
AUTORIMA

Dr. Stjepan Baloban (1954.), docent na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Predaje moralnu teologiju i društveni nauk Crkve. Pročelnik je Centra za promicanje socijalnoga nauka Crkve – Hrvatske biskupske konferencije. Objavio je knjigu *Etičnost i socijalnost na kušnji* (Zagreb, 1997.) i brojne znanstvene i stručne članke s etičko-moralnom i socijalnom tematikom.

Fra. dr. Bonaventura Duda rođen je u Rijeci 1924. godine. Franjevac, umirovljeni profesor Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, biblijski prevoditelj, pisac i propovjednik. Živi u franjevačkom samostanu u Zagrebu.

Dr. Josip Esterajher rođen je 1961. godine u Osijeku. Diplomirao i magistrirao na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Nakon diplome se pet godina bavi znanstveno-istraživačkim radom. Tijekom 1991. godine je na dužnosti v.d. glavnoga i odgovornoga urednika Hrvatskog radija Vukovar i Vukovarskih novina. Nakon proboja iz Vukovara radi u različitim uredima Vlade RH.

Dr. Josip Jurčević, povjesničar, asistent u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar u Za-

grebu. Doktorirao je s temom *Represivnost jugoslavenskog sustava 1945. godine u Hrvatskoj*. Voditelj je kolegija *Opća povijest 20. stoljeća i Nastanak suvremene hrvatske države i Domovinski rat* na Hrvatskim studijima. Objavio je jednu knjigu i veći broj znanstvenih i stručnih radova.

Prof. dr. Hrvoje Kačić, odvjetnik, doktor pravnih znanosti, predavao je na raznim sveučilištima u Europi, Americi i Aziji. Kao student bio je zatvaran te izbačen sa Zagrebačkog sveučilišta iz političkih razloga. Na prvim višestranačkim izborima 1990. godine izabran je za zastupnika u Sabor kao nezavisni kandidat, ali uz potporu HDZ-a, HKDS-a, HSL-a i HSS-a. U prvom mandatu Sabora obavljao je dužnost predsjednika Odbora za vanjske poslove, a od početka 1994. godine obavlja poslove predsjednika Državne komisije za granice Vlade Republike Hrvatske, sve ad honorem. Objavio je tri monografije i više od pedeset rasprava u zemlji i inozemstvu s područja struke i politike.

Prof. dr. Eduard Kale, kulturolog, redoviti profesor Zagrebačkoga sveučilišta. Objavio je veći broj knjiga, više desetaka znanstvenih studija te je radio na nekoliko znanstvenih projekata, pa tako i *Hrvatska kulturna i politička samosvojnost (identitet)*. Sudjelovao je na mnogim znanstvenim skupovima.

Fra. Ante Perković rođen je 7. prosinca 1944. u Slobodnici, općina Slavonski Brod. Franjevačku klasičnu gimnaziju završio je u

Zagrebu, dvogodišnji studij na Filozofskom učilištu Hrvatske franjevačke Provincije Sv. Ćirila i Metoda u Rijeci, a 1972. diplomirao na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Zaređen za svećenika 1971. Službovao je kao kapelan u Vukovaru, kao župnik i gvardijan u Našicama i Kloštru Ivaniću te kao župnik u Borovu Naselju od 1990. Sudionik ratnih zbivanja i stradanja u Vukovaru, zatočenik u Srijemskoj Mitrovici, razmijenjen 10. prosinca 1990. Do povratka u Vukovar dušobrižnik prognanika s boravkom u Zagrebu. Godine 1997. vraća se u Vukovar kao prvi svećenik i počinje organizirati vjerski život onih koje je zatekao i koji se vraćaju u svoj grad.

Dr. Ljudevit Rupčić rođen je 1920. godine u Hardomilju, Ljubuški (BiH). Franjevac, dugogodišnji uznik u jugokomunističkim tamnicama, bivši profesor novozavjetne egzegeze u Sarajevu i Zagrebu, prevoditelj Novoga zavjeta na hrvatski jezik, autor brojnih studija i knjiga prevedenih na engleski, njemački, francuski, talijanski i druge europske jezike, veliki poznavatelj Međugorja i sudionik na brojnim znanstvenim simpozijima po Europi i Americi.

Dr. Vlado Šakić, viši znanstveni suradnik, izvanredni profesor psihologije, ravnatelj Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu, pročelnik Studija psihologije na Hrvatskim studijima. Voditelj istraživačke teme *Integracija domovinske i iseljene Hrvatske*. Objavio je nekoliko knjiga i veći broj znanstvenih članaka i studija.

Mons. Josip Šantić, generalni vikar Vojnog ordinarijata u RH, rođen je u Postirama na Braču 25. ožujka 1946. godine. Klasičnu – sjemenišnu gimnaziju završio je u Zadru. Teologiju je studirao u Splitu i zaređen je za svećenika hrvatske biskupije u Komiži na otoku Visu 29. lipnja 1970. Služio je kao župnik u Vrisniku i Pitvima na Hvaru a 1977. godine imenovan je za rektora bogoslovnoga sjemeništa u Splitu. 1982. godine imenovan je za generalnog vikara Hrvatske biskupije gdje ostaje do 1997. godine. Dragovoljac je Domovinskoga rata kao vojni kapelan na ratištima Pelegrina, Novigrada, Velebita... Nositelj je spomenice Domovinskoga rata. Godine 1997. imenovan je za generalnog vikara Vojnog ordinarijata RH u Zagrebu na kojem položaju je i danas.

Biblioteka ZBORNICI, knjiga 10.

**VUKOVAR '91 - ZNAČENJE, VREDNOTE,
IDENTITET**

Uredio:
Josip Jurčević

Recenzenti:
Vlado Šakić
Ivan Rogić

Nakladnik:
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Lektura:
Jasna Penzar

Korektura:
Ivana Ferić

Grafički i tehnički urednik & korice:
Zlatko Rebernjak

Kompjutorska priprema:
TERCIJA, Zagreb

Tisak:
M.A.K.-GOLDEN, Zagreb

Naklada:
300 primjeraka